

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ: ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ
ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΡΙΣΗ
ΜΥΘΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥ ΡΙΖΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΣΒΙΚΗΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

Ο/η Συγγραφέας ΡΙΖΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Πρόλογος.....	6
1. Μύθος.....	7
1.1. Ορισμός μύθου	7
1.2. Η ερμηνεία του μύθου	7
1.3. Επιστημονικές προσεγγίσεις για τη μελέτη του μύθου	10
1.4. Ιστορικότητα μύθου	15
2. Μύθος και ελληνική εκπαίδευση	22
2.1. Η διδακτική ιστορίας στα νέα σχολικά εγχειρίδια	22
2.2. Η μυθολογία στα σχολικά εγχειρίδια της Γ' Δημοτικού.....	25
3. Μέθοδος	35
3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας	35
3.2. Συμμετέχοντες	36
3.3. Μέσα συλλογής δεδομένων.....	36
4. Αποτελέσματα έρευνας	37
4.1. Περιγραφή του δείγματος.....	37
4.2. Ανάλυση των δεδομένων	39
5. Συμπεράσματα-Συζήτηση	63
6. Βιβλιογραφία.....	69

Περίληψη

Η συγκεκριμένη εργασία εξετάζει τις αντιλήψεις των μαθητών του Δημοτικού και συγκεκριμένα της Δ' Ε' και ΣΤ' τάξης, αναφορικά με διάκριση μύθου και ιστορικής πραγματικότητας. Στην αρχή έγινε μια εισαγωγή σχετικά με τον μύθο, τον ορισμό του, τις ερμηνείες του, τις επιστημονικές προσεγγίσεις που πραγματοποιήθηκαν για τη μελέτη του κυρίως στον 18^ο και 19^ο αιώνα, αλλά και τη μελέτη της ιστορικότητας του και την επιβίωση του στο χρόνο. Εν συνεχεία έγινε μια αναφορά στο μύθο και την Ελληνική εκπαίδευση έτσι όπως διδάσκεται η διδακτική της ιστορίας στα σχολικά εγχειρίδια και η μυθολογία στα σχολικά εγχειρίδια της Γ' Δημοτικού. Στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας υπάρχει η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με τη διάκριση μεταξύ μύθου και ιστορικής πραγματικότητας όπου εξετάζουμε αν οι μαθητές μπορούν να ανακαλύπτουν την ουσία του μύθου σε μεγάλους μυθολογικούς κύκλους όπως σε αυτούς του Θησέα, του Τρωικού πολέμου και της Αργοναυτικής εκστρατείας, αν μπορούν να εντοπίσουν ποια από τα ιστορικά πρόσωπα που διδάχθηκαν είναι φανταστικά και ποια πραγματικά, αν μπορούν να διακρίνουν τα ιστορικά γεγονότα που κρύβονται πίσω από τον μύθο, Αν μπορούν να διαχωρίσουν τα πραγματικά (ιστορικά) γεγονότα στο πλαίσιο της προϊστορίας, από τα μυθολογικά. Τέλος μέσα από την έρευνα παρατηρήθηκε πως ο διαχωρισμός μεταξύ μύθου και ιστορίας δεν είναι μια εύκολη υπόθεση ούτε αυτονόητη καθώς πολλοί μαθητές πραγματοποίησαν λάθη σε βασικούς μύθους ακόμη και μεγάλης ηλικίας μαθητές που ενδεχομένως μπορεί κάποιος να υποθέσει πως είναι ικανότερος να κρίνει και να διαχωρίσει ιστορία και μύθο.

Abstract

This work examines the perceptions of primary school students and in particular of the 4th 5th and 6th grades, regarding the distinction between myth and historical reality. At the beginning an introduction was made about myth, its definition, its interpretations, the scientific approaches made for its study, mainly in the 18th and 19th centuries, but also the study of its historicity and its survival over time. Then a reference was made to the myth and the Greek education as the teaching of history is taught in the textbooks and the mythology in the text books of the 3rd Primary school. In the last part of the work there is research on the distinction between myth and historical reality where we examine whether students can discover the essence of the myth in major mythological circles such as those of Theseus, the Trojan war and the Argonaut campaign, if can identify which of the historical figures taught are fantastic and which ones really, if any, can discern the historical events behind the myth, if they can separate the real historical events in the context of prehistory, from the mythological ones. Finally, research has shown that the distinction between myth and history is not an easy one, nor is it self-evident, as many students have made mistakes in basic myths, who many assume they are better able to judge and separate history and myth.

Λέξεις Κλειδιά: Μύθος, Ιστορία, Προϊστορία, Μυθολογία, Μυθολογικές Αφηγήσεις, Ιστορική Πραγματικότητα, Μυθολογικοί Κύκλοι, Σχολικό Εγχειρίδιο, Αλληγορικοί Μύθοι

Πρόλογος

Το μάθημα της ιστορίας αποτελούσε για εμένα ένα από τα αγαπημένα μου μαθήματα αν όχι το αγαπημένο από το Δημοτικό. Έδειχνα ένα πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα, ωστόσο ο τρόπος διδασκαλίας μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια και η συνεχής αποστήθιση ήταν πάντα μια δύσκολη υπόθεση. Η είσοδος μου στο πανεπιστήμιο και η ενασχόληση μου με μαθήματα που είχαν ως γνωστικό αντικείμενο την Ιστορία και την διδακτική της με οδήγησαν στην αναθεώρηση ορισμένων αντιλήψεων που με διακατείχαν όσον αφορά την Ιστορία και το περιεχόμενο της. Μέσα από αυτήν την αναθεώρηση και την ολοένα και μεγαλύτερη μου ενασχόληση με την διδακτική της Ιστορίας οδηγήθηκα σήμερα να μελετώ και να συγγράφω την συγκεκριμένη εργασία η οποία στο περιεχόμενο της ασχολείται με τις αντιλήψεις των μαθητών για τη διάκριση μύθου και ιστορικής πραγματικότητας.

Η έρευνα αυτή δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την πολύτιμη συμβολή του επίκουρου καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας Κωνσταντίνου Κασβίκη, τον οποίο και ευχαριστώ θερμά, που με βοήθησε, για πάνω από ένα χρόνο, για την υλοποίηση της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, που χωρίς την δική τους βοήθεια, με την διανομή των ερωτηματολογίων, δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί και να ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία.

1. Μύθος

1.1. Ορισμός μύθου

Έχουν γίνει αρκετές απόπειρες και έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί για τον μύθο. Μια πρώτη προσέγγιση και ένας πρώτος ορισμός θα μπορούσε να είναι ότι ο μύθος ονομάζεται η προσπάθεια να συμβιβαστούν βασικές, ασυμβίβαστες αντιθέσεις του ανθρώπινου βίου μέσα από μια μυθολογική αναπαράσταση. Ωστόσο είναι ακόμη αρκετά δύσκολο να οριστεί ικανοποιητικά ο μύθος, παρά τη μεγάλη προσοχή που του έδωσαν οι μελετητές στο πρόβλημα του ορισμού του στην πορεία δύομιση αιώνων. Ένας ακόμη ορισμός για τον μύθο είναι ο εξής: «Είναι το αντικείμενο, μια πλοκή αποκρυσταλλωμένη σε πολύ γενικές γραμμές με χαρακτήρες επίσης προσδιορισμένους, τους οποίους ο κάθε ποιητής είναι ελεύθερος να αλλάξει μόνο μέχρι κάποια όρια». Ενώ κάθε επιμέρους παραλλαγή, κάθε ποιητικό έργο, έχει έναν δημιουργό, ο μύθος δεν έχει. Οι μύθοι μεταβιβάζονται από τη μια γενιά στην άλλη χωρίς κανείς να γνωρίζει ποιος τους δημιούργησε για αυτό μπορούν να χαρακτηριστούν ως παραδοσιακές ιστορίες(Graf,2011).

Πρόσφατα μελετητές έχουν αρχίσει να καταγράφουν απευθείας σύγχρονες αφρικανικές μυθικές αφηγήσεις και έχουν αποδείξει ότι είναι σχεδόν αδύνατον να τις καταγράψουν χωρίς απώλειες, πόσο μάλλον να τις μεταφράσουν. Η αιτία για τη διαρκή μεταβολή του μύθου είναι η πολιτιστική του σημασία. Δίνει έγκυρες πληροφορίες για την προέλευση του κόσμου, για την θέσπιση της κοινωνίας, τους θεσμούς της, τους θεούς, για οτιδήποτε εξαρτάται η ανθρώπινη ύπαρξη. Αν οι συνθήκες αλλάξουν, πρέπει να αλλάξει και ο μύθος, για να μπορέσει να επιβιώσει. Η ικανότητα του να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες είναι το κριτήριο της ζωτικότητάς του(Graf,2011).

1.2. Η ερμηνεία του μύθου

Οι μύθοι της αρχαίας Ελλάδας παρουσιάζουν επίσης αυτή τη προσαρμοστικότητα όπως σχολιάστηκε παραπάνω. Η κρίση του ελληνικού μύθου παρουσιάστηκε τη στιγμή που η πολιτιστική συνάφεια της διήγησης του

μύθου αμφισβητήθηκε από τους συνηγόρους του νέου ορθολογισμού, τη στιγμή που η ρευστή παράδοση, στην οποία οι μύθοι λέγονταν ξανά και ξανά και με κάθε επανάληψη προσαρμόζονταν στις συνθήκες του παρόντος, αντικαθίστατο σταδιακά από τη ποιητική εκδοχή που συντασσόταν μια φορά και για πάντα. Όμως η αντίληψη ότι ο μύθος περικλείει αλήθειες ξεπέρασε αυτή την κρίση. Οι ρήτορες συνέχιζαν να προσδιορίζουν τον μύθο ως «μια πλασματική ιστορία που εξηγεί την αλήθεια» (Θέων, προγυμνάσματα 3) και οι αλληγορικοί προσπάθησαν, ως το τέλος της αρχαιότητας και πιο πέρα, να ανακαλύψουν κάτω από την επιφάνεια του μύθου φιλοσοφικές αλήθειες και αλήθειες σχετικά με το φυσικό σύμπαν, και να διατηρήσουν έτσι την πολιτισμική συνάφεια (Graf, 2011).

Ακόμα και ο Πλάτωνας, ο οποίος εξοστράκισε αποφασιστικά το μύθο από το βασίλειο της αλήθειας, πίστευε ότι οι μύθοι έχουν κάποια εκφραστική δύναμη για τον κόσμο, την οποία δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε με τον διαλεκτικό συλλογισμό. Η πολιτιστική σημασία του μύθου είναι εντελώς διαφορετική από την εγκυρότητα μιας φιλοσοφικής πρότασης. Μια πρόταση θεωρείται έγκυρη από οποιονδήποτε μπορεί να αποδείξει ή να απορρίψει την ορθότητα της με τη χρήση της λογικής. Αντίθετα ο μύθος θεωρείται έγκυρος μόνο από την κοινότητα στην παράδοση της οποίας έχει διαμορφωθεί μια κοινότητα- πρέπει να τονίσουμε- η οποία υπάρχει σε έναν συγκεκριμένο χρόνο και χώρο (Graf, 2011).

Η πολιτιστική συνάφεια του μύθου ποικίλλει ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο λέγεται ο μύθος. Ο Πλάτωνας έκανε διάκριση ανάμεσα στους «μείζονες» και στους «ελάσσονες» μύθους. Οι τελευταίοι λέγονται από τις μητέρες, τις γιαγιάδες και τις τροφούς, ενώ οι πρώτοι από τους ποιητές. Ως την εποχή του Ευριπίδη, η πραγματικά σημαντική από κοινωνικής πλευράς αφήγηση του μύθου γινόταν δημόσια και σε χρόνο καθορισμένο από το θρησκευτικό ημερολόγιο: έτσι μόνο οι «μείζονες» μύθοι επέκειντο σε συλλογικό έλεγχο (Graf, 2011).

Είναι γεγονός ότι για τους Έλληνες όπως και για άλλους λαούς, η προφορική ή γραπτή παρουσίαση ενός μυθικού θέματος μπορούσε να

θεωρηθεί αισθητικό δημιούργημα με σκόπιμα καλλιεργημένη γλώσσα και μορφή στον βαθμό που η παρουσίαση αυτή ήγειρε την αξίωση να έχει γενική ισχύ, δηλαδή ισχυριζόταν ότι εκφράζει τις πεποιθήσεις των ακροατών ή των αναγνωστών της. Ωστόσο, αυτή η άποψη δεν μας λέει τίποτα για την προέλευση των μύθων παρά μόνο για την προέλευση των μυθικών αφηγήσεων. Δεν αποκλείεται αρχικά οι μύθοι να μην παραδίδονταν σε ποιητική μορφή, αλλά ως πεζές, καθημερινές διηγήσεις που δεν συνδέονταν με καθιερωμένους θεσμούς, σαν τις ιστορίες που αφηγούνταν οι τροφοί και οι γιαγιάδες του Πλάτωνα. Ομολογουμένως με δυσκολία μπορούμε να φανταστούμε με ποια μορφή διαδόθηκαν οι μυθικές διηγήσεις της αρχαϊκής εποχής, εκτός από το ότι ήταν στο μεγαλύτερο μέρος τους προφορικές(Graf, 2011).

Οι μελετητές συχνά δυσκολεύονται να κάνουν διάκριση ανάμεσα στον μύθο και σε άλλα είδη παραδοσιακών αφηγήσεων: τη σάγκα(μεσαιωνικό πεζολογικό έπος), τον θρύλο, το παραμύθι και τον αλληγορικό μύθο. Για τους ομιλητές της Γερμανικής, ο όρος σάγκα είναι λίγο πολύ συνώνυμος με τον όρο μύθος. Η πιο σημαντική μελέτη των γερμανικών σάγκα είναι το έργο του Γιάκομπ Γκρίμ «Γερμανική μυθολογία». Ο Γκρίμ χρησιμοποιεί μερικές φορές τους δύο όρους ως συνώνυμα, αν και φαίνεται σε μερικές περιπτώσεις ότι θέλει να περιορίσει τον όρο μύθος στην αρχαιότητα. Οι διακρίσεις των παραπάνω όρων γίνονται για να δηλωθεί το πολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννήθηκε μια ιστορία(Graf, 2011).

Έτσι οι ντόπιες ιστορίες αποκαλούνται σάγκα, οι ξένες μύθοι. Το ίδιο συμβαίνει και με τον όρο θρύλος. Με την ευρεία έννοια ο θρύλος είναι συνώνυμος του μύθου. Με την στενότερη, όμως, ο θρύλος είναι μια ιστορία για έναν άγιο των χριστιανών. Για άλλη μια φορά το ντόπιο και χριστιανικό αντιδιαστέλλεται από το ξένο και το ειδωλολατρικό(Graf, 2011).

Πιο εύκολη είναι η διάκριση ανάμεσα στο λαϊκό παραμύθι και το μύθο. Με την πρώτη ματιά οι δύο αυτές κατηγορίες φαίνεται να έχουν τέτοια ελαστικότητα ώστε να μπορούν να εναλλάσσονται. Η διαφορά έγκειται στον δεσμευτικό χαρακτήρα του μύθου. Το παραμύθι δεν έχει καμία τέτοια αξίωση και γι' αυτό βρίσκεται έξω από τα όρια του συγκεκριμένου χώρου και χρόνου.

Αντίθετα ο μύθος μιλάει για έναν συγκεκριμένο χώρο και για έναν συγκεκριμένο χρόνο, τουλάχιστον για τους Έλληνες. Επίσης το παραμύθι δεν συνδέεται με μια συγκεκριμένη κοινότητα και δεν παρουσιάζεται επίσημα σε ένα κοινό. Μπορούμε να θεωρήσουμε ως παραμύθια τους «ελάσσονες μύθους» του Πλάτωνα, αλλά επειδή τέτοια παραμύθια δεν διασώθηκαν σε γραπτή μορφή, δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα αν ήταν αυτό που θα ονομάζαμε σήμερα παραμύθια(Graf,2011).

Ο αλληγορικός μύθος των ζώων είναι μια ειδική περίπτωση, και οι Έλληνες είχαν γι' αυτόν τον ειδικό όρο αίνοος. Παρ' όλα αυτά ο Αριστοτέλης αναφέρεται στους Αισώπου μύθους. Ο Φιλόστρατος (Βίος του Απολλωνίου του Τυανέως E 14) αναρωτιέται αν ο αισώπειος μύθος με το απλό ηθικό δίδαγμα του είναι το καλύτερο είδος μύθου ή όχι. Ένας αλληγορικός μύθος που δεν δίνει ένα τέτοιο μάθημα δεν διακρίνεται εύκολα από έναν μύθο. Εκείνο ουσιαστικά που διαχωρίζει τους αλληγορικούς μύθους ζώων από τους μύθους δεν είναι η χρησιμοποίηση των ζώων, αλλά ο άμεσος στόχος τους να περάσουν ένα ηθικό δίδαγμα. Συνεπώς οι αλληγορικοί μύθοι ζώων επινοούνται πιο εύκολα, όπως απέδειξε, μεταξύ άλλων, ο Λέσσιγκ. Επιπλέον οι αλληγορικοί μύθοι δεν παρουσιάζονταν δημόσια, σε καθορισμένες περιστάσεις, όπως συνέβαινε τυπικά με τις μυθικές διηγήσεις. Δεν υπήρχαν αγώνες για αλληγορικούς μύθους, ένας διαγωνισμός για όσους τους διηγούνταν, πράγμα που αποδεικνύει ότι οι αλληγορικοί μύθοι δεν θεωρούνταν ένα είδος μύθου. Αυτό συνέβη την εποχή που οι παλιοί μύθοι έχασαν την κοινωνική τους λειτουργία και έγιναν αντικείμενο ηθικής ερμηνείας από τους περισσότερους αρχαίους ερμηνευτές (Graf,2011).

1.3. Επιστημονικές προσεγγίσεις για τη μελέτη του μύθου

Η σύγχρονη αντίληψη για το μύθο ανάγεται στον Γερμανό φιλόσοφο Γκότλοφ Χάυνε(1729-1812). Έθεσε τα θεμέλια για τη μυθολογική έρευνα στη Γερμανία και αλλού. Προσέγγισε τον μύθο ως φιλόλογος και ως ερμηνευτής κειμένων όπως ακριβώς προσέγγισε την γεωγραφία, την αστρονομία και την αρχαία ιστορία(Graf, 2011).

Για τον Χάυνε η κατανόηση του μύθου σήμαινε την εξακρίβωση της προέλευσης του. Πίστευε ότι ο μύθος γεννήθηκε την προϊστορική εποχή, στην παιδική ηλικία της ανθρωπότητας. Δεν πίστευε ότι ο μύθος ήταν μια αλλόκοτη επινόηση του πρωτόγονου ανθρώπου αλλά αντίθετα πίστευε ότι γεννήθηκε φυσιολογικά και αναπόφευκτα τη στιγμή που ο πρώιμος άνθρωπος, νιώθοντας την δέος και φόβο για κάποιο φυσικό φαινόμενο, προσπάθησε για πρώτη φορά να το ερμηνεύσει, ή όταν, ωθούμενος από ένα αίσθημα ευγνωμοσύνης για κάποιο εξαιρετικό πρόσωπο, θέλησε να αφηγηθεί και να εξάρει τις πράξεις του. Έτσι σύμφωνα με την άποψη του Χάυνε, ο μύθος χρησίμευσε αρχικά στην εξήγηση φυσικών φαινομένων και δευτερευόντως στη διαίονιση γεγονότων του παρελθόντος(Graf,2011).

Ο Χάυνε δεν θεωρούσε τον μύθο μόνο ως τρόπο έκφρασης, ως τρόπο γνώσης. Πίστευε ότι ο μύθος ήταν επίσης συνυφασμένος με τη θρησκευτική εξέλιξη του ανθρώπου. Όμως δεν εξίσωσε τον μύθο με τη θρησκεία. Αντίθετα, τα θεώρησε ξεχωριστές δραστηριότητες. Σύμφωνα με την άποψη του, η αντίδραση του πρώιμου ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον δεν γέννησε μονάχα τον μύθο, αλλά επίσης και τη λατρεία των λίθων, των δέντρων, άλλων άψυχων πραγμάτων. Παράλληλα, η ανταπόκριση του πρώιμου ανθρώπου στα κατορθώματα σπουδαίων προσώπων δεν γέννησε μονάχα τον μύθο, αλλά και τη λατρεία των ηρώων και των θεών. Επομένως η εξέλιξη του μύθου ήταν παράλληλη με την εξέλιξη της τελετουργίας, αλλά και ξεχωριστή από αυτήν(Graf,2011).

Ο μύθος και η τελετουργία έχουν κοινή αφετηρία την αντίληψη για το θείο(τον θεό).Κατά τα άλλα, όμως, εξελίχτηκαν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Ο Χάυνε τόνισε ότι για τη θρησκεία ήταν απαραίτητη η τελετουργία και όχι ο μύθος. Πίστευε επίσης ότι η μυθική ερμηνεία των τελετών γεννήθηκε πολύ αργότερα(Graf,2011).

Αν ο μύθος αντανakλούσε το φυσικό περιβάλλον του ανθρώπου, αν το αφιλόξενο περιβάλλον του επηρέασε τη διαμόρφωση της μυθοποιητικής σκέψης, τότε οι μύθοι θα πρέπει να παράλλασαν ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο παράγονταν. Ο Χάυνε τόνισε τον «εθνικό» χαρακτήρα των

διαφόρων ομάδων μύθων. Παρόμοια, οι ιστορικές εμπειρίες των διαφόρων λαών, όντας διαφορετικές, αντανακλώνται στους μύθους τους με διαφορετικούς τρόπους(Graf,2011).

Οι ελληνικοί μύθοι δεν έφτασαν σε εμάς στην αρχέγονη μορφή τους, αλλά ως μια σύνθετη ιστορική συσσώρευση παλιών, επινοημένων και εισηγμένων στοιχείων. Με το πέρασμα των αιώνων , καθώς ο ελληνικός πολιτισμός αναπτυσσόταν, αυτή η συσσώρευση υπέστη πολλές αλλαγές. Υπεύθυνοι για μερικές από αυτές τις αλλαγές ήταν οι ποιητές και κυρίως οι τραγικοί. Ο μυθολόγος που στηρίζει την ερμηνεία του στην πιο παλιά μορφή ενός μύθου πρέπει να αναζητήσει την αρχική του μορφή μέσα από πολυάριθμες παραποιήσεις και συρραφές: αυτό είναι το επίπονο καθήκον του, που μπορεί να εκπληρωθεί μόνο με τη βοήθεια της φιλολογικής και ιστορικής κριτικής(Graf,2011).

Εν συνεχεία ο Γκότφρητ Χέρντερ(1744-1803) συμπύκνωσε το μύθο, τη γλώσσα, τη ποίηση και τη θρησκεία σε μία ενότητα. Πίστευε ότι αυτό που ανάγκασε τον πρώιμο άνθρωπο να εκστομίσει τις πρώτες του λέξεις ήταν η ανάγκη του να εκφράσει ένα θρησκευτικό συναίσθημα. Η μορφή αυτού του λόγου ήταν ποιητική, ενώ το περιεχόμενό του ήταν μυθικό. Ο μύθος για τον Χέρντερ ήταν μια αυτόνομη αντίδραση της ανθρώπινης σκέψης στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος: δεν ήταν αλληγορία, αλλά σύμβολο(Graf,2011). Η νεότερη θεώρηση του μύθου δεν ξεκίνησε με τον Χάυνε και τον Χέρντερ. Μέχρι το τέλος του 17^{ου} αιώνα η επικρατούσα προσέγγιση του μύθου ήταν η αλληγορική ερμηνεία του: υπήρχε η άποψη ότι οι μύθοι περιείχαν συγκαλυμμένες αλήθειες για τον ηθικό και τον φυσικό κόσμο. Τον 18^ο αιώνα ο μύθος απορρίφθηκε ως μη ορθολογικός και αυτό απέκλεισε τη δυνατότητα της αλληγορικής ερμηνείας. Η απόρριψη του μύθου ήταν μια συμπτωματική συνέπεια των εξερευνητικών ταξιδιών του προηγούμενου αιώνα.

Με την αμφισβήτηση της αλληγορικής ερμηνείας του μύθου και την απόρριψη των αρχαίων μύθων ως αποκλίσεων από τη λογική, η επιστημονική μελέτη του μύθου έφτασε σε αδιέξοδο. Γόνιμο προσανατολισμό προσέφερε το έργο του Φοντενέλ(1657-1757) το «περί της προέλευσης των μύθων».

Επιβεβαίωσε την ορθολογική αντίληψη ότι ο μύθος είναι ανοησία. Μάλιστα, αυτό που έδωσε ώθηση στις ιδέες του ήταν η φανερά παράλογη φύση των ελληνικών μύθων, που τους αποκαλούσε *fables*, μία λέξη που αντιστοιχεί στον ελληνικό όρο μύθος και στον λατινικό *fabula*: αυτοί οι μύθοι δεν ήταν παρά «μια συλλογή από χίμαιρες, όνειρα και ανοησίες». Όμως αντίθετα και με άλλους σύγχρονους του που απέρριψαν αυτούς τους μύθους ως ανοησίες και αντίθετα με τους φιλοσόφους της αρχαιότητας που τους ερμήνευσαν αλληγορικά, ο Φοντενέλ ερμήνευσε το μύθο ιστορικά, ανακαλύπτοντας τις απαρχές του στην προϊστορική εποχή (Graf, 2011).

Υποστήριξε ότι ο μύθος ήταν επινόηση των πρώτων ανθρώπινων όντων και ότι αντανάκλούσε την ιδιόμορφη διανοητική ιδιοσυστασία τους. Ο πρώτος άνθρωπος αντιμετώπισε έναν άγνωστο φυσικό κόσμο και προσπάθησε να τον ερμηνεύσει με τον μοναδικό τρόπο που μπορούσε δηλαδή εμπειρικά. Επειδή η εμπειρία του ήταν περιορισμένη έτσι ήταν και η ερμηνεία του. Υπέθεσε ότι για να ερμηνεύσει κάποιος τον μύθο, πρέπει να ανακαλύψει την προέλευση του, και για να ανακαλύψει την προέλευση του, πρέπει να ανασυνθέσει τη νοοτροπία του προϊστορικού ανθρώπου. Η ανασύνθεση ήταν εξεζητημένη. Παραδέχτηκε ότι οι «άγριοι» της εποχής του δεν αντιπροσώπευαν ακριβώς τον πρώιμο άνθρωπο. Πίστευε όμως ότι η σκέψη του πρώιμου ανθρώπου δεν ήταν θεμελιακά ή ποιοτικά διαφορετική από αυτήν του νεότερου ανθρώπου. Ο πρώτος άνθρωπος ερμήνευσε τον κόσμο εμπειρικά όπως και εμείς. Έχουμε όμως ένα πολύ μεγαλύτερο απόθεμα εμπειριών από το οποίο αντλούμε στοιχεία για αναλογική επιχειρηματολογία (Graf, 2011).

Ωστόσο ο Φοντενέλ δεν ασχολήθηκε ειδικά με την ερμηνεία συγκεκριμένων μύθων. Αυτό υπήρξε αντικείμενο πολλών επιστημόνων που συμφωνούσαν μόνο σε ένα πράγμα: ότι ο μύθος πρέπει να αναχθεί σε κάτι το εξωγενές. Η αλληγορία έδωσε τη θέση της στη φιλολογική θεωρία του ευημερισμού: οι μύθοι ανάγονται σε ιστορικά γεγονότα. Ο όρος ευημερισμός αναφέρεται στη θεωρία του Ευήμερου από τη Μεσσηνία ο οποίος στις αρχές της ελληνιστικής περιόδου υποστήριξε ότι οι θεοί του ελληνικού μύθου ήταν θεοποιημένα όντα, βασιλιάδες της πρώτης ελληνικής ιστορίας. Ενώ οι

περισσότεροι επιστήμονες ακολουθούσαν το ρεύμα του ευημερισμού, άλλοι στρέφονταν σε νέες κατευθύνσεις, αναπτύσσοντας τα επιχειρήματα που θα χρησιμοποιούνταν τελικά από τον Χάυνε και τον Χέρντερ. Ίσως οι πιο σημαντικοί υπήρξαν ο Φρερέ στη Γαλλία, ο Βικό στην Ιταλία και ο Χιούμ στην Αγγλία. Ο Φρερέ (1688-1749) στηρίχθηκε στους ώμους του Φοντενέλ, αλλά ασχολήθηκε πρωτεύοντος με την ερμηνεία επιμέρους μύθων. Από τους μύθους μελέτησε, μόνο λίγους μπόρεσε να αναγάγει σε αντανάκλασεις ιστορικών δεδομένων.

Οι υπόλοιποι μύθοι, που τους αποκαλούσε «συγκεχυμένη συλλογή από παράδοξα και παράλογα» περιείχαν, όχι μόνο ηθικές και φυσικές ερμηνείες για τον κόσμο, αλλά και σκέτα αποκρήματα της φαντασίας. Ο Φρέρε απέδωσε την αλλόκοτη μορφή αυτών των μύθων στο «εθνικό πνεύμα των Ελλήνων» και αυτή η αλλόκοτη μορφή καθιστούσε συχνά αδύνατη τη βέβαιη ερμηνεία των επιμέρους μύθων. Η φαντασία ήταν, κα τον Φρερέ μια από τις πηγές του μύθου. Οι μετέπειτα μελετητές θα τη θεωρούσαν διαμορφωτική αρχή. Δεν πίστευε ότι τέτοιοι μύθοι αντανάκλουν συγκεκριμένα γεγονότα, αλλά διαδικασίες στην ιστορία του πολιτισμού και της θρησκείας (Graf,2011).

Εν συνεχεία το 1725 ο Ναπολιτάνος Τζανπατίστα Βίκο(1668-1744) με το έργο του «Νέα επιστήμη» στο οποίο διατύπωσε τις αρχές μια γενικής επιστήμης της ανθρώπινης κοινωνίας. Κατά την άποψη του Βίκο ο μύθος ήταν η πρώτη έκφραση του ανθρώπου που είχε απομακρυνθεί από την αποκαλυπτόμενη θρησκεία. Δεν δημιουργήθηκε για να εξηγήσει τη φύση, αλλά από την αφύπνιση του ανθρώπου, γεμάτου φόβου απέναντι στο θείο. Σύμφωνα με το Βίκο, το θείο ήταν η προβολή των πρωτογενών και δυνατών παθών του ανθρώπου πάνω στα πραγματικά υλικά στοιχεία που τον περιέβαλαν: επομένως ο μύθος γεννήθηκε « από τον φόβο του ανθρώπου για τον ίδιο τον εαυτό του». Στην αρχή ο μύθος είχε τη μορφή μια βουβής υποδήλωσης των «θεικών στοιχείων». Όταν ο μύθος εκφράστηκε με τη γλώσσα πήρε αμέσως ποιητική μορφή, γιατί ο πρώτος άνθρωπος ήταν από τη φύση του αισθησιακός και ευφάνταστος (Graf,2011).

Εν τέλει για τον Ντέβιντ Χιούμ (1711-1776) υποστήριξε στο έργο του « Η φυσική ιστορία της θρησκείας» (1757) ότι ο μύθος, παρά το παράλογο του, ήταν η απαρχή της θρησκείας και ότι έφερε ίχνη των ψυχικών δυνάμεων που έκαναν δυνατό αυτό το μυθικό ξεκίνημα. Όπως και η θρησκεία, ο μύθος γεννήθηκε ως μια φοβισμένη αντίδραση του ανθρώπου απέναντι στο περιβάλλον, φοβισμένος από κάποιο άγνωστο αντικείμενο, το μετέτρεψε σε πανίσχυρο όν, σε θεότητα. Ο Χιούμ μελέτησε το μύθο όχι ως αυτοσκοπό, αλλά ως τρόπο κατανόησης της ανθρώπινης σκέψης. Πολλές σκέψεις των Χάυνε και Χέρντερ είχαν διαμορφωθεί από τους προδρόμους τους – όχι μόνο η άποψη ότι ο μύθος ανάγεται στην προϊστορική εποχή, όταν ο άνθρωπος ήταν ακόμη σαν «άγριος» ή όπως λέγεται συχνά τώρα, όταν σκέφτονταν σαν παιδί. Η καινοτομία στην συνεισφορά του Χάυνε και του Χέρντερ ήταν πάνω από όλα η σοβαρότητα και η συμπάθεια που χαρακτήριζε τη στάση τους απέναντι στον μύθο. Ο μύθος δεν ήταν πια ένα αλλόκοτο και παράλογο δημιούργημα της άγριας σκέψης. Ο Χάυνε με αμερόληπτο ενδιαφέρον ενώ ο Χέρντερ με συμπάθεια προσεγγίζοντας τον μέσα από το συναίσθημα. Οι γενιές των επιστημόνων που ακολούθησαν ακόμα και τον 20^ο αιώνα δεν κράτησαν διαφορετική στάση (Graf,2011).

1.4. Ιστορικότητα μύθου

Ένα από τα ζητήματα που έχει απασχολήσει τους ερευνητές στην περίοδο του χρόνου έχει να κάνει με την ιστορικότητα του μύθου. Μέχρι το τέλος του 5ου αιώνα οι Έλληνες πίστευαν ότι η μυθολογία είναι η πραγματική ιστορία των προγόνων τους. Από τη στιγμή που θα αποδεχτούμε ότι οι μύθοι αποτελούν θέματα της προ Ομηρικής επικής παράδοσης, δεν μπορούμε να αποφύγουμε το ερώτημα για τη προέλευση αυτών των μύθων. Μπορούμε να εξετάσουμε κάποιες προτάσεις για τις πιθανές φάσεις της προϊστορίας της προ Ομηρικής ποίησης και αυτές οι υποθέσεις θα περιοριστούν στους ηρωικούς μύθους. Η πιο σημαντική υπόθεση σχετικά με την προέλευση των ηρωικών μύθων παραμένει εκείνη του Ν.Π Νίλσον. Υποστήριξε ότι αυτοί οι μύθοι μπορούν να ανιχνευτούν στη μυκηναϊκή περίοδο. Στο προγραμματικό του έργο

με τίτλο «Η μυκηναϊκή προέλευση της ελληνικής μυθολογίας»(1932) παρατήρησε μια σχέση ανάμεσα στη σημασία μιας πόλης στους ηρωικούς μύθους και τη σημασία της στη μυκηναϊκή περίοδο. Κατά τη γνώμη του, οι ηρωικοί μύθοι έχουν τη ρίζα τους στην ιστορία της μυκηναϊκής Ελλάδας(Graf,2011).

Σε μερικές όμως περιπτώσεις ο Νίλσον δεν μπορούσε να αναγάγει τον μύθο στην ιστορία και έπρεπε συχνά να υποθέσει την ύπαρξη μοτίβων παραμυθιών, δηλαδή την ύπαρξη μιας παραδοσιακής αφήγησης. Μετά και την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β από τον Μάικλ Βέντρις το 1952 φάνηκε να ενισχύει την υπόθεση του Νίλσον. Πολλά κύρια ονόματα που απαντώνται στο μύθο και στην επική ποίηση υπήρχαν ήδη στη μυκηναϊκή ελληνική γλώσσα, με τη διαφορά ότι στα μυκηναϊκά κείμενα επρόκειτο για ονόματα συνηθισμένων ανθρώπων: μεταλλουργών, βοσκών ή δούλων. Αυτό όμως ακριβώς το γεγονός μπορεί να θεωρηθεί απόδειξη ότι οι μύθοι είναι μετα-μυκηναϊκοί, γιατί είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς πως τόσα μυθικά πρόσωπα είχαν το ίδιο όνομα με συνηθισμένους ανθρώπους(Graf,2011). Στην ιστορική περίοδο, τα ονόματα που χρησιμοποιούνταν στους μύθους δεν ήταν πλέον ονόματα συνηθισμένων, ακριβώς επειδή χρησιμοποιούνταν στους μύθους.

Επομένως το βασικό επιχείρημα του Νίλσον έχει αποδυναμωθεί. Γνωρίζουμε σημαντικές για τους μύθους τοποθεσίες οι οποίες δεν έχουνε μεγάλο μυκηναϊκό παρελθόν. Όπως για παράδειγμα οι πόλεις του Άργους της Σπάρτης ή της Ιθάκης. Ο μύθος επίσης δεν μας λέει για τον μυκηναϊκό αποικισμό της Ιωνίας περισσότερο απ' ότι για την κατάκτηση της μινωικής Κρήτης από τους Μυκηναίους(Graf,2011).

Αν η άποψη του Νίλσον για το συσχετισμό των μυθικών και των μυκηναϊκών πόλεων δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή χωρίς περιορισμούς, έτσι δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή και η άποψη του για τη σχέση μύθου και ιστορίας. Ο μύθος και η επική ποίηση δεν σκιαγραφούν μια αξιόπιστη εικόνα για τον μυκηναϊκό κόσμο, ακόμα και αν κάποιες λεπτομέρειες των ομηρικών ποιημάτων ανήκουν σε αυτόν τον κόσμο(Graf,2011). Ο τίτλος άναξ τον οποίο

φέρει ο Αγαμέμνωνας στην Ιλιάδα, είναι πράγματι η λέξη που χρησιμοποιείται για τον βασιλιά στη μυκηναϊκή ελληνική, αλλά αργότερα δεν χρησιμοποιείται πουθενά παρά μόνο στην επική ποίηση. Ο Όμηρος περιγράφει το κράνος από χαυλιόδοντα κάπρου που έμοιαζε με εκείνο που φορούσαν οι μυκηναίοι πολεμιστές.

Τέλος η Πύλος, το βασίλειο του Νέστορα σύμφωνα με τα ομηρικά έπη, μας είναι πράγματι γνωστή από τα απομεινάρια του ανακτόρου της και των πινακίδων της (Graf, 2011). Όμως η εικόνα της μυκηναϊκής Ελλάδας που υποδηλώνουν αυτά τα στοιχεία κάθε άλλο παρά ακριβής είναι. Πρώτον άναξ ονομαζόταν κάθε ασήμαντος βασιλιάς των Μυκηνών. Ο τίτλος δεν χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τον άρχοντα των Μυκηνών (για τον οποίο δεν υπάρχει καμία αρχαιολογική μαρτυρία μέχρι τώρα που να στηρίζει την άποψη ότι έφερε αυτό τον τίτλο). Επίσης ο Όμηρος θεωρεί το κράνος από χαυλιόδοντα κάπρου περισσότερο ακριβή αντίκα παρά στοιχείο εξοπλισμού και ίσως ένα τέτοιο κράνος επέζησε μέσα από τους «σκοτεινούς χρόνους» ώστε να γίνει αντικείμενο θαυμασμού ενός αιοδού. Επιπλέον τα ομηρικά έπη δεν αποδίδουν με ακρίβεια τη γεωγραφία της Πύλου όπως τη γνωρίζουμε.

Αυτές οι ασυνέπειες δεν εκπλήσσουν από τη στιγμή που θα τοποθετήσουμε τις απαρχές της παράδοσης των ηρωικών μύθων και της ηρωικής επικής ποίησης μετά το τέλος της μυκηναϊκής περιόδου. Επομένως αποδεικνύεται αστήρικτη η άποψη ότι ο μύθος διατήρησε με πιστότητα την ανάμνηση ιστορικών γεγονότων της μυκηναϊκής περιόδου (Graf, 2011).

Μια ματιά στο πιο σημαντικό ίσως ερώτημα ενός μελετητή των ομηρικών μύθων για την ιστορικότητα του Τρωικού πολέμου – κάνει αυτή την άποψη ακόμα πιο αμφίβολη. Πριν από τις ανασκαφές στου Σλήμαν στην Τροία και τις Μυκήνες, Έχοντας σαν οδηγό του την Ιλιάδα ήταν γενικά αποδεκτό ότι αυτός ο πόλεμος δεν έγινε ποτέ (Graf, 2011). Μπροστά στα χειροπιαστά αποτελέσματα των ανασκαφών του Σλήμαν, οι μελετητές άλλαξαν γρήγορα γνώμη. Πολλές γενιές ιστορικών προσπάθησαν να αποδείξουν ότι η ιστορία του πολέμου έχει τις ρίζες της στην ιστορία των Μυκηνών ή της Μικράς Ασίας. Το πιο πειστικό επιχείρημα το οποίο ενισχύει την ιστορικότητα του

Τρωικού πολέμου προέρχεται από την αρχαιολογία. Σύμφωνα με αυτό, το στρώμα της Τροίας που είναι γνωστό ως Τροία VIIA, ένα από τα πολλά στρώματα που αντιπροσωπεύουν τους διαδοχικούς οικισμούς σε αυτή τη θέση, καταστράφηκε λίγο μετά το 1200πΧ, την εποχή δηλαδή στην οποία κατά προσέγγιση οι περισσότεροι αρχαίοι λόγιοι χρονολογούσαν τον πόλεμο. Αλλά η αρχαία αυτή χρονολόγηση δεν έχει αξία επειδή είναι το αποτέλεσμα απλών υποθέσεων που έγιναν στη βάση μισομυθικών γενεαλογιών και καταλόγων βασιλέων. Ωστόσο καμία αξιόπιστη ελληνική παράδοση δεν χρονολογείται νωρίτερα από το 800πΧ. Επίσης ενώ γνωρίζουμε ότι η Τροία VIIA καταστράφηκε βίαια, δεν γνωρίζουμε για το τι είδους πρόκειται. Είναι εντελώς πιθανό η πόλη να χτυπήθηκε από σεισμό, τον οποίο ακολούθησε μεγάλη πυρκαγιά. Αλλά είναι αδύνατον να αποδειχτεί ότι καταστράφηκε από επίθεση πόσο μάλλον ότι οι εισβολείς της ήταν Έλληνες(Graf,2011).

Ένα άλλο επιχείρημα για την ιστορικότητα του Τρωικού πολέμου στηρίζεται στην υπόθεση ότι, γενικά, η επική ποίηση τείνει να συνδέεται με ιστορικά γεγονότα. Ωστόσο το σημαντικότερο που γνωρίζουμε από ανεξάρτητες ιστορικές πηγές είναι πως η επική ποίηση, όταν πράγματι αναπαριστά ένα ιστορικό γεγονός, τείνει να το διαστρεβλώνει και συχνά μάλιστα με βίαιο τρόπο. Αν ο μύθος της Τροίας δεν μας παρέχει καμία μαρτυρία για την ιστορικότητα του Τρωικού πολέμου, δεν μας παρέχει επίσης καμία απόδειξη και για το αντίθετο. Έχοντας ως δεδομένο την παρατήρηση του Νίλσον και έχοντας ως δεδομένη την ύπαρξη μυκηναϊκών κύριων ονομάτων στους μύθους, μπορεί κάποιος να υποθέσει λογικά ότι αυτοί οι μύθοι με τη μία ή την άλλη μορφή είτε σαν ιστορίες που τις διηγούνταν οι ίδιοι οι Μυκηναίοι είτε σαν ιστορίες που λέγονταν αργότερα για αυτούς, συνδέονταν με τους Μυκηναίους(Graf,2011).

Αν υποθέσουμε ότι αυτές οι ιστορίες που αναφέρονταν στην μυκηναϊκή περίοδο άρχισαν να διαδίδονται μόνον μετά την κατάρρευση του μυκηναϊκού πολιτισμού, τότε τη σχέση ανάμεσα στο μύθο και τις μυκηναϊκές πόλεις τη δημιούργησαν τα εντυπωσιακά ερείπια των Μυκηνών, της Τίρυνθας ή της Τροίας και δεν μπορούμε να περιμένουμε να βρούμε μέσα από τους

μύθους καμία επιβίωση από τη μυκηναϊκή περίοδο εκτός από τοπωνύμια. Στην ιδιαίτερη περίπτωση του Τρωικού πολέμου δεν έχουμε αρκετές πληροφορίες για να καταλήξουμε σε ένα συμπέρασμα. Πιθανόν ο Τρωικός πόλεμος να ήταν μια ελληνική εκστρατεία εναντίον στην ακρόπολη του Χίσαρλίκ στα Δαρδανέλλια. Κανένας όμως ιστορικός δεν έχει παρουσιάσει ως τώρα ένα πειστικό κίνητρο για μια τέτοια εκστρατεία και ο μυκηναϊκός ανεφοδιασμός θα επαρκούσε με δυσκολία για μια τέτοια πολιορκία ακόμα και αν δεν θα διαρκούσε περισσότερο από μερικές εβδομάδες(Graf,2011).

Μια δεύτερη πιθανότητα είναι ότι ο «πόλεμος» ήταν μια τοπική σύγκρουση σε μικρή κλίμακα ίσως στην κεντρική Ελλάδα, όπως μας επιτρέπουν να υποθέσουμε τα ονόματα Ίλιον και Τροία: ότι αυτή η σύγκρουση απομνημονεύτηκε σε ποίηση που τελικά έλαβε επικές διαστάσεις και ότι η σύνδεση ανάμεσα στον πόλεμο και στα ερείπια του Χίσαρλίκ έγινε από Αιολείς μετανάστες(Graf,2011).

Μια τρίτη πιθανότητα είναι ότι ποτέ δεν έγινε καμία σύγκρουση: πολλά στοιχεία της επικής αφήγησης μπορεί να συσχετιστούν με ένα τελετουργικό πρότυπο. Βέβαια, η ιδιαίτερη φύση του μύθου ή της ποίησης δεν έγκειται στις ιστορικές διασυνδέσεις είτε αυτές είναι αληθινές είτε όχι. Εκείνο που γοητεύει διαχρονικά τον αναγνώστη της Ιλιάδας είναι, μεταξύ άλλων, η μεγαλοπρεπής εικόνα του Απόλλωνα να εξαπολύει λοιμό στους Έλληνες, το μεγαλόπνοο σχέδιο του Δία, η κρίση του Πάρη, η κατάκτηση της Τροίας με το τέχνασμα του Δούρειου Ίππου: αυτά τα γεγονότα δεν μπορούν να αναχθούν σε ιστορία(Graf,2011). Παρόμοια, οι βασικοί ήρωες της Ιλιάδας δεν είναι ιστορικές προσωπικότητες: μολονότι ο Αγαμέμνονας και ο Μενέλαος έχουν γνήσια ελληνικά ονόματα. Ο μυθικός τους βίος απέχει πολύ από τις καθημερινές υποθέσεις, από την ιστορική πραγματικότητα. Οι προσπάθειες να αναχθούν αυτοί οι ήρωες σε ιστορικές προσωπικότητες δεν ήταν περισσότερο επιτυχείς από τις προσπάθειες να ταιριάξει η περιγραφή του ομηρικού Ιλίου με την κάτοψη της Τροίας VIIA(Graf,2011).

Ως το τέλος της αρχαιότητας, ήταν αυτονόητο για τους περισσότερους Έλληνες ότι τουλάχιστον ο ηρωικός μύθος αποτελούσε ιστορία του

παρελθόντος τους και ότι αυτό το παρελθόν μπορούσε να ανιχνευτεί στους μύθους ή να αναπλαστεί από αυτούς. Από το τέλος του 6ου αιώνα και ύστερα, οι Έλληνες είχαν όλο και περισσότερο την τάση να θεωρούν τους θεϊκούς μύθους συγκαλυμμένες αναπαραστάσεις της φυσικής εξέλιξης, όχι λιγότερο αληθινές. Ο Ηρόδοτος ο «πατέρας της ιστορίας» άρχισε την ιστορία του την περιγραφή των Περσικών πολέμων με την άποψη ότι όλα ξεκίνησαν από τους Φοίνικες. Απήγαγαν την Ιώ, την κόρη του βασιλιά του Άργους και την έφεραν στην Αίγυπτο. Οι Έλληνες ανταπέδωσαν το κακό απαγάγοντας μια πριγκίπισσα της Φοινίκης, την Ευρώπη από την Τύρο(Graf,2011).

Ο Ηρόδοτος άρχισε την ιστορία των Περσικών πολέμων με έναν άνδρα ο οποίος με βεβαιότητα ήταν ο πρώτος που διέπραξε αδικία, τον Κροίσο, τον βασιλιά της Λυδίας, μια αδιαμφισβήτητα ιστορική μορφή. Παρ' όλα αυτά, δεν αμφισβητούσε καταρχήν την ιστορικότητα των μυθικών απαγωγών. Απλώς προτίμησε να ξεκινήσει με εξακριβωμένα γεγονότα από το να φιλτράρει την αλήθεια μέσα από δυσνόητους μύθους. Αργότερα στο έργο του, παραδέχτηκε χωρίς δισταγμό την αντίληψη ότι οι βασιλικές δυναστείες της Λυδίας και της Περσίας είχαν ιδρυθεί από τον Ηρακλή. Πράγματι, θεώρησε αυτήν την καταγωγή ως τον ακρογωνιαίο λίθο του χρονολογικού του συστήματος τοποθετώντας τον Ηρακλή 900 χρόνια πριν από την εποχή του(Graf,2011).

Ο Θουκυδίδης ο οποίος θεωρείται γενικά και πολύ σωστά, ο πιο ορθολογικός από τους Έλληνες ιστορικούς, αποδέχτηκε παρόμοια τον μύθο ως ιστορία, αλλά αμφισβήτησε μερικές λεπτομέρειες του. Ήταν εξαιρετικά επιφυλακτικός στη μελέτη του για το μακρινό παρελθόν, γιατί ήταν κάτι για το οποίο τίποτα δεν μπορούσε να γίνει γνωστό με βεβαιότητα. Ωστόσο και ο ίδιος ξεκίνησε την προκαταρκτική διήγηση του για την πρόιμη ιστορία της Αθήνας και της Ελλάδας με την περίοδο που εμείς θα αποκαλούσαμε μυθική. Ο Ηρόδοτος διέκρινε τον μύθο από την ιστορία έχοντας αποκλειστικά ως κριτήριο τον βαθμό στον οποίο θα μπορούσε να εξακριβωθεί. Όσο πιο μακρινό ήταν το γεγονός, τόσο πιο δύσκολο ήταν να αποδειχτεί ότι ήταν βάσιμο(Graf,2011).

Ενώ οι σύγχρονοι ιστορικοί θεωρούν τον μύθο και την ιστορία ξεχωριστές ή ακόμα και διαμετρικά αντίθετες κατηγορίες, οι αρχαίοι ιστορικοί πίστευαν ότι και τα δύο ανήκουν στην ίδια συνεχή ροή πραγμάτων. Αυτό γίνεται φανερό από το λεξιλόγιο τους(Graf,2011). Για τον Ηρόδοτο, μύθοι δεν ήταν ιστορίες για την Ιώ, την Ευρώπη, τη Μήδεια, την Ελένη και τον Μίνωα, αλλά οι διηγήσεις που δεν αντιστοιχούν στην πιθανότητα και την εμπειρία, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτές και την αντίληψη ότι ο Νείλος ξεχείλιζε όταν το νερό του Ωκεανού έμπαινε ορμητικά μέσα στο ρεύμα του εξαιτίας των νότιων ανέμων. Παρόμοια ο Θουκυδίδης μιλούσε για το μυθώδες, εννοούσε ένα είδος ιστορικής διήγησης που ήταν απίθανη και ψυχαγωγική. Ο μύθος θεωρούνταν ιστορία ή μετατρέποταν σε ιστορία και από τους σύγχρονους και τους προδρόμους του Ηροδότου και του Θουκυδίδη(Graf,2011).

Συνοψίζοντας η σύλληψη του μύθου ως ιστορία δεν είναι κάτι που εμφανίστηκε όψιμα. Ο μύθος και ιδιαίτερα ο ηρωικός μύθος, θεωρούνταν ιστορία σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας. Ένας από τους λόγους αυτής της τάσης ήταν ότι κατά την αρχαϊκή εποχή ο ηρωικός μύθος απέκτησε την καθορισμένη μορφή της επικής ποίησης και ιδιαίτερα των ομηρικών ποιημάτων. Ακόμα και στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια το μυθικό σύμπαν είναι δομημένο σύμφωνα με χρονολογικά «ιστορικά» κριτήρια. Αυτή η οιονεί ιστορική προοπτική είναι συνεπής με την ομηρική τάση προς τον ρεαλισμό: ο ρεαλιστικός ομηρικός αφηγητής αποφεύγει το φανταστικό και το μυθώδες(Graf,2011).

2. Μύθος και ελληνική εκπαίδευση

2.1. Η διδακτική ιστορίας στα νέα σχολικά εγχειρίδια

Από την σχολική χρονιά 2006-2007 χρησιμοποιούνται νέα σχολικά για το μάθημα της ιστορίας στο Δημοτικό σχολείο(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).Τα εγχειρίδια αυτά αποτελούν μέρος του νέου εκπαιδευτικού υλικού για τα περισσότερα γνωστικά αντικείμενα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο προέκυψε μέσα από μία μαζική διαδικασία παραγωγής, με στόχο την ανανέωση των περιεχομένων της εκπαίδευσης, ώστε αυτά να ανταποκριθούν στα ερευνητικά δεδομένα της παιδαγωγικής, της διδακτικής και των επιμέρους επιστημών(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Τα νέα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας για τις τέσσερις τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου αντικατέστησαν μια σειρά από εγχειρίδια τα οποία εισήχθησαν σταδιακά από τα μέσα της δεκαετίας του 80 και εξής. Η μόνη διαφοροποίηση που υπέστησαν ήταν μια σειρά από αναθεωρητικές παρεμβάσεις κατά τη δεκαετία του 90 οι οποίες αφορούσαν ορισμένα από τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά αλλά και τη διαφοροποίηση μέρους του κειμενικού και εικονογραφικού τους περιεχομένου όπως και των μορφών ελέγχου της μάθησης(Ανδρέου και Κασβίκης, 2008).

Τα προηγούμενα σχολικά εγχειρίδια ανέδειξαν μια σειρά από σημαντικά ζητήματα που αφορούσαν τόσο το ιστορικό περιεχόμενο και τη διδακτική προσέγγιση που η ίδια η μορφή των εγχειριδίων υπέβαλλε, όσο και ζητήματα ιδεολογικού – αξιακού και κοινωνικοποιητικού χαρακτήρα που αναδείκνυε το περιεχόμενο τους (Ανδρέου και Κασβίκης, 2008).Τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων βιβλίων αφορούσαν μια ισχυρή εθνοκεντρική ιστορική αφήγηση, τη χάραξη της γραμμικής και αδιάσπαστης ιστορικής συνέχειας του εθνικού υποκειμένου στο χώρο και το χρόνο, τη χρήση και αναπαραγωγή των «εθνικών μύθων», τη συστηματική αξιολόγηση των ιστορικών περιόδων, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την εξιδανίκευση της κλασσικής αρχαιότητας και την υποβάθμιση της αιώτερης

προϊστορίας(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).Εξίσου σημαντικό ζήτημα που άπτεται των νέων σχολικών εγχειριδίων της ιστορίας, εκτός από την εμπειρισταωμένη κριτική που ασκήθηκε στα προκάτοχά τους, είναι και η πολιτική και κοινωνική συγκυρία μέσα στην οποία συγγράφηκαν, καθώς πρόκειται για μια εποχή που σηματοδοτεί την εμπέδωση από την ελληνική κοινωνία τόσο ενός έντονα «αμυντικού εθνικισμού», προϊόντος των ισχυρών πολιτικών ανακατατάξεων στα Βαλκάνια αλλά και στην ανατολική Ευρώπη, που σηματοδοτούν μια ευρύτερη ανάκαμψη του εθνικισμού, όσο και της έντονης μεταναστευτικής κινητικότητας που σημάδεψε και την Ελλάδα, θέτοντας νέους όρους διαπραγμάτευσης και οριοθέτησης της ελληνικής ταυτότητας σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Στα νέα βιβλία παρατηρείται γενικά μείωση του αριθμού των ενοτήτων, αν και αυτό δεν συνεπάγεται απαραίτητα με μείωση της ύλης, καθώς το σχήμα τους μεγάλωνε συγκριτικά με τα προηγούμενα σχολικά εγχειρίδια, με αποτέλεσμα οι ενότητες να καταστούν συνολικά μεγαλύτερες(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).Σε γενικές γραμμές, μεγαλύτερα είναι και τα βασικά κείμενα των ενοτήτων στα εγχειρίδια της Γ΄, Δ΄ και Ε΄ τάξης, γεγονός που σε επίπεδο καθημερινής διδακτικής πρακτικής σηματοδοτεί την αδυναμία διδακτικής τους διαχείρισης σε μία διδακτική ώρα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις στις οποίες η καθημερινή διδακτική πράξη παραμένει εγκλωβισμένη σε παραδοσιακές διδακτικές πρακτικές που στηρίζονται στο γνωστό σχήμα της «εξέτασης-παράδοσης»(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις διδακτικών ενοτήτων παρατηρούνται προβλήματα εκφοράς και διατύπωσης του ιστορικού λόγου, σύνθετης συντακτικής δομής και μεγέθους των προτάσεων, γλωσσικού ύφους και νοηματικής συνάφειας, τα οποία σε συνάρτηση με την αύξηση της ιστορικής πληροφορίας δυσχεραίνουν τη διαδικασία προσέγγισης και κατανόησης των σχετικών κειμένων, προβλήματα που αφορούν κυρίως τα εγχειρίδια της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, αν και για διαφορετικούς λόγους σε κάθε περίπτωση(Ανδρέου και Κασβίκης, 2008).

Τα νέα σχολικά εγχειρίδια διακατέχονται από διαφοροποιημένες αντιλήψεις ως προς δύο βασικές παραμέτρους της ιστορικής εκπαίδευσης δηλαδή ως προς το περιεχόμενο της ιστορικής μάθησης(δηλωτική γνώση) και τις στρατηγικές που αναπτύσσονται αναφορικά με την εξοικείωση των μαθητών με τη διαδικαστική ιστορική γνώση. Πιο συγκεκριμένα τα νέα εγχειρίδια της Γ', Δ' και Ε' τάξης κινούνται σε μια περισσότερο «παραδοσιακή» και σαφέστατα κειμενοκεντρική και αφηγηματική αντίληψη για τη διδακτική προσέγγιση του γνωστικού αντικείμενου της ιστορίας, καθώς οι συγγραφικές τους ομάδες ουσιαστικά κινήθηκαν στη λογική των προηγούμενων εγχειριδίων, επιφέροντας μια σειρά από τροποποιήσεις, διαφοροποιήσεις ή και βελτιώσεις στη διδακτική τους προσέγγιση, χωρίς να ανταποκριθούν απόλυτα στα σύγχρονα ζητούμενα της ιστορικής εκπαίδευσης(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Αντίθετα , είναι εμφανές η αναπαραγωγή παρόμοιων αντιλήψεων αναφορικά με τη δηλωτική και τη μεθοδολογική ιστορική γνώση. Ως προς τη δομή και την οργάνωση του περιεχομένου της ιστορικής γνώσης δεν παρατηρούνται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τα προηγούμενα βιβλία.(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Τελικά τα νέα εγχειρίδια της Γ', Δ', και Ε' τάξης παρά τις όποιες προσπάθειες που καταβάλλονται δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες και διευρυμένες απαιτήσεις του γνωστικού αντικείμενου της ιστορίας και της διδακτικής του μετατόπισης στο σχολείο, θέτοντας ως κριτήριο τη διδακτική προσέγγιση που εισάγουν, τις δυνατότητες που δημιουργούν για την προσέγγιση του δηλωτικού, μεθοδολογικού και εννοιολογικού χαρακτήρα της ιστορικής γνώσης στην κατεύθυνση της ανάπτυξης της ιστορικής κατανόησης των μαθητών, τις εικόνες και τις αναπαραστάσεις που διαμορφώνουν για το παρελθόν μέσω των εμπρόθετων αφηγηματικών εκδοχών που παράγουν στο κειμενικό και εικονογραφικό τους περιεχόμενο(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Αυτό που εκφράζουν στην ουσία τους είναι μια διαφορετική αντίληψη για την ιστορία και για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας της στην εκπαίδευση, παραμένοντας εγκλωβισμένα στην κατεύθυνση της εθνικής διαπαιδαγώγησης

και της διαχείρισης της ιστορικής μνήμης των μαθητών και αναπαράγοντας σε μεγάλο βαθμό τα κυρίαρχα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της σχολικής ιστορίας στην Ελλάδα(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Βέβαια ο δημόσιος διάλογος για τα νέα εγχειρίδια της ιστορίας στο Δημοτικό δεν επικεντρώθηκε παρά ελάχιστα στα συγκεκριμένα βιβλία, αφήνοντας το πεδίο ανοιχτό για την αμφισβήτηση του βιβλίου της ΣΤ΄ τάξης το οποίο, παρά τα όποια προβλήματα που φυσικά εμπεριέχει σε διδακτικό και ιστοριογραφικό επίπεδο, αντιπροσωπεύει τελικά ένα από τα σημαντικά παραδείγματα εγχειριδίου ιστορίας στην Ελλάδα(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).Η συζήτηση, έτσι όπως διεξάχθηκε, επαλήθευσε για ακόμα μία φορά τον συγκρουσιακό χαρακτήρα της ιστορίας είτε ως επιστημονικού πεδίου είτε ως κοινωνικής πρακτικής, στο βαθμό που η σχολική ιστορία αποτελεί διακύβευμα και αντικείμενο διαμάχης από διαφορετικές ομάδες που ενδιαφέρονται για τη διαμόρφωση της συλλογικής τους ταυτότητας(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Επομένως τα νέα βιβλία εκτός από το εγχειρίδιο της ΣΤ΄ τάξης, ισορροπούν ανάμεσα σε μια παραδοσιακή και μια νέα αντίληψη για το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας, αφήνοντας τελικά μετέωρο το ζήτημα μιας σύγχρονης προσέγγισης της στο Δημοτικό σχολείο, και έτσι αποτυγχάνουν(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

2.2. Η μυθολογία στα σχολικά εγχειρίδια της Γ΄ Δημοτικού

Τα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού που χρησιμοποιούνται σήμερα είναι αυτά τα οποία εκδόθηκαν την σχολική χρονιά 2006-2007.(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Στο νέο σχολικό εγχειρίδιο της Γ΄ Δημοτικού υπάρχουν ριζικές αλλαγές ως προς την οργάνωση της ύλης σε σχέση με το σχολικό εγχειρίδιο που εισήχθηκε στη δεκαετία του 80΄και υπέστη μια σειρά από αναθεωρητικές παρεμβάσεις στη δεκαετία του 90΄(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Στο εγχειρίδιο πλέον της Γ΄ τάξης του Δημοτικού προηγείται η ελληνική μυθολογία και έπεται η προϊστορία, υιοθετείται δηλαδή μια αντίστροφη ανάπτυξη σε σχέση με το προκάτοχο βιβλίο για την ίδια τάξη. Επίσης

διατηρείται η τυπική χρονική ακολουθία της προϊστορικής περιόδου(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Και στα τέσσερα νέα εγχειρίδια ιστορίας για το Δημοτικό εισάγεται ο ιστορικός μεθοδολογικός κανόνας, διαπίστωση που επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού γραπτών και οπτικών ιστορικών πηγών. Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο της Γ΄ τάξης οι γραπτές πηγές είναι 97 και οι οπτικές 190(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Στο περιεχόμενο του το εγχειρίδιο παρουσιάζει την αρχαία ελληνική μυθολογία και την προϊστορία, περιλαμβάνει πολλές γραπτές πηγές, αποσπάσματα τόσο από την αρχαία ελληνική γραμματεία αναφορικά με τους διάφορους μύθους, όσο και από τα παιδικά βιβλία λογοτεχνίας και γνώσεων, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν δευτερογενείς ιστορικές πηγές(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Ως τέτοιες φαίνεται ότι διακατέχονται από συγκεκριμένα ιδεολογικά και επιστημολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία αναπαράγουν κυρίαρχες και στερεότυπες αντιλήψεις για το παρελθόν. Ο μεγάλος αριθμός οπτικών πηγών σηματοδοτεί την ανταπόκριση στα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα της διδακτικής της ιστορίας, σύμφωνα με τα οποία οι ιστορικές πηγές με τη μορφή της εικόνας είναι περισσότερο κατάλληλες και αποτελεσματικές για εξοικείωση των μικρότερων παιδιών με τη διαδικαστική- μεθοδολογική γνώση και για την ιστορική κατανόηση συγκριτικά με τις γραπτές πηγές(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Επίσης βασική παράμετρος της σύγχρονης ιστορικής εκπαίδευσης αποτελεί η εξοικείωση των μαθητών με τις ιστορικές έννοιες, δηλαδή η «κατανόηση του επεξεργασμένου και σύνθετου επιστημονικά κώδικα της ιστορίας». Σύμφωνα με τους ερευνητές, η εννοιολογική μάθηση διαπερνά τόσο τον δηλωτικό, όσο και τον διαδικαστικό χαρακτήρα της ιστορικής γνώσης και εξαρτάται τόσο από τις εγγενείς αντιληπτικές δυνατότητες των παιδιών και τα στάδια της νοητικής τους εξέλιξης, όσο και από το διαμορφωμένο «περιβάλλον» της διδακτικής πράξης για το μάθημα της ιστορίας, το οποίο, μεταξύ άλλων, απαιτεί τη μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και ανοιχτές παιδαγωγικά διδακτικές στρατηγικές(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Στο εγχειρίδιο της Γ΄ τάξης τόσο στις ενότητες της μυθολογίας όσο και σε αυτές της προϊστορίας, μια σειρά από λέξεις-κλειδιά είναι σημειωμένες με έντονο μαύρο χρώμα, ενώ παράλληλα στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται ένα πλούσιο γλωσσάριο ιστορικών όρων, χωρίς όμως να αντιστοιχούν απόλυτα στους όρους που σημειώνονται μέσα στο κείμενο, αλλά και με χαρακτηριστική την απουσία δομικών εννοιών για την προϊστορική περίοδο (πχ νεολιθική, γεωργία, κτηνοτροφία, χαλκός).

Κάθε εγχειρίδιο ξεχωριστά αναλαμβάνει να διαμορφώσει και να αναπαράγει την αντίληψη για τη συνεχή και αναλλοίωτη πορεία του εθνικού υποκειμένου στο χώρο και στο χρόνο, αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες ρητορικές τεχνικές στα κείμενα, στην εικονογράφηση αλλά και στο πεδίο ελέγχου της γνώσης, όπως οι παραλείψεις, οι αποσιωπήσεις, οι εθνικοί μύθοι ώστε να υπογραμμίζεται ρητά η υπόρρητα η συνέχεια και η αιωνιότητα των Ελλήνων στο χρόνο(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Επίσης είναι έντονο το στοιχείο του πολιτισμού, κυρίως λόγω της εποχής (προϊστορία) και της επιστήμης που την μελετά(αρχαιολογία). Στο εγχειρίδιο η πρόταξη της μυθολογίας με τη βοήθεια και της εικονογράφησης εισάγει αποτελεσματικά τους μαθητές στα πνευματικά και υλικά δημιουργήματα της αρχαίας Ελλάδας, προτού μάλιστα διδαχθούν τα επιτεύγματα των προϊστορικών κοινωνιών(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Η ίδια η θέση της προϊστορίας στο ΑΠΣ και στο περιεχόμενο του νέου σχολικού εγχειριδίου αναδεικνύει σαφέστατα επιλογές ιδεολογικής φύσης καθώς ως προς το αριθμό των ενοτήτων που αναφέρονται ειδικά στην απώτερη προϊστορία(παλαιολιθική) αλλά και στη νεολιθική υιοθετείται η αντίληψη που εγκαινιάσθηκε κατά την αναθεώρηση του προηγούμενου σχολικού εγχειριδίου στη δεκαετία του 90 και η οποία εκφράσθηκε με την παράλειψη και αποσιώπηση ή έστω την επιφανειακή παρουσίαση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών διαδικασιών που αφορούν τη μεγαλύτερη περίοδο της ανθρώπινης δράσης και έχουν σε γενικές γραμμές παγκόσμιο χαρακτήρα, καθώς φανερώνουν την κοινή μοίρα εξέλιξης του ανθρώπινου γένους(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Επίσης παραμένει άθικτος ο αριθμός των ενοτήτων που αναφέρονται στις προϊστορικές κοινωνίες που αναπτύχθηκαν αποκλειστικά στον ελλαδικό χώρο, στα εδαφικά όρια του σημερινού ελληνικού κράτους οι οποίες περιγράφονται με τους συμβατικά αποδεκτούς όρους της παραδοσιακής ιστορικής- πολιτισμικής προσέγγισης για την αρχαιολογία- ως κυκλαδικός, μινωικός και μυκηναϊκός πολιτισμός, στο βαθμό που ο καθένας τους υποδηλώνει με διαφορετικούς αισθητικούς, ιδεολογικούς και συμβολικούς συνειρμούς το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό υπόβαθρο του «ελληνικού θαύματος» της κλασικής αρχαιότητας και εκφράζει έτσι αποτελεσματικότερα το επιχείρημα της συνέχειας του ελληνικού έθνους που οι πολιτισμικές του ρίζες ανάγονται στην προϊστορική ήδη περίοδο(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Η εποχή του λίθου ας πούμε δύσκολα θα μπορούσε να συσχετιστεί με το «θαύμα» παρά τα σημαντικά αρχαιολογικά δεδομένα και στον ελλαδικό χώρο.

Επομένως στο νέο εγχειρίδιο ιστορίας για τη Γ΄ τάξη περιορίζεται δραστικά η πληροφορία για την εποχή του λίθου(παλαιολιθική, μεσολιθική, νεολιθική περίοδος), αλλά ακόμα και έτσι η αφήγηση, για παράδειγμα, σχετικά με τη νεολιθική εποχή, περιορίζεται αποκλειστικά στον ελλαδικό χώρο, χωρίς αναφορές και σε άλλες προϊστορικές θέσεις όπως, για παράδειγμα, οι παλαιότεροι χρονολογικά νεολιθικοί οικισμοί της Ανατολής(πχ Ιεριχώ, Γσατάλ Χουγιούκ) με τα εντυπωσιακά αρχιτεκτονικά τους σύνολα(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Η μόνη νεολιθική, που αναφέρεται είναι ο οικισμός της Χοιροκοιτίας στην Κύπρο, συνεχίζοντας έτσι την παράδοση των προηγούμενων εγχειριδίων της Γ΄ τάξης, ο οποίος με τον τρόπο που παρουσιάζεται εντάσσεται οργανικά στην έννοια «Ελλάδα»(Ανδρέου και Κασβίκης,2008). Επίσης η επικέντρωση στις διαδικασίες των προϊστορικών κοινωνιών και στους μεγάλους πολιτισμούς της 2^{ης} χιλιετίας πχ (κυκλαδικός, μινωικός, μυκηναϊκός) οδηγεί στην πλήρη εξάλειψη από το περιεχόμενο των εμβληματικών και σε ορισμένες περιπτώσεις αρχαιότερων από τους αντίστοιχους του ελλαδικού χώρου πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στην Αίγυπτο και στη Μεσοποταμία, καθώς μνημονεύονται

ονομαστικά μόνο ως εμπορικοί δρόμοι του μινωικού και μυκηναϊκού εμπορίου(Ανδρέου και Κασβίκης,2008).

Σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα σπουδών ιστορίας για την Γ' Δημοτικού, για το οποίο δεν έχουν συγγραφεί σχολικά εγχειρίδια, στην πρώτη του παράγραφο αναφέρεται στην κοσμολογία(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας, 2018-2019).

Μέσα από την συγκεκριμένη παράγραφο στην αρχή γίνεται μια εισαγωγή για το τι είναι ιστορία, τι είναι μύθος και γιατί μαθαίνουμε μύθους στο μάθημα της ιστορίας. Ουσιαστικά οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει να διακρίνουν ψήγματα ιστορικής αλήθειας ιστορικής αλήθειας μέσα από τους μύθους, να κατανοήσουν τον συμβολικό χαρακτήρα των μύθων, να αντιληφθούν ότι οι άνθρωποι του απώτατου παρελθόντος δεν ήταν κατώτεροι από εμάς και ότι μέσω των μύθων αναζητούσαν τις απαρχές της δημιουργίας του κόσμου όπως και πρόσφορους τρόπους οργάνωσης των κοινωνιών(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Επίσης να γνωρίζουν μύθους που άπτονται του ζητήματος της δημιουργίας του κόσμου, να κατανοήσουν την ανθρώπινη ανάγκη εξήγησης του κόσμου, ιδιαίτερα σε περιόδους έντονων γεωλογικών αναταραχών, να απολαύσουν τη γοητεία των μύθων, να εντοπίσουν στοιχεία κοσμολογίας μέσω της παρουσίασης οπτικοακουστικών πηγών, να διακρίνουν στις συγκρούσεις την αντιπαράθεση του πολιτισμού και της βαρβαρότητας (τιτανομαχία) και σαφή αναφορά σε έντονα φυσικά φαινόμενα(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Στην δεύτερη παράγραφο το αναλυτικό πρόγραμμα αναφέρεται στη σχέση με το θείο στο οποίο γίνεται μια εισαγωγή με το δωδεκάθεο, τους θεούς του Ολύμπου, τους θεούς του κάτω του κόσμου, τους θεούς του Ουρανού, τους θεούς της Γης, τους θαλάσσιους δαίμονες και τους ομαδικούς θεούς(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Μέσα από τη συγκεκριμένη παράγραφο οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν μύθους για τον καθένα από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου και για κάποιες μικρότερες ομαδικές θεότητες. Να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές στη στάση και τη συμπεριφορά των θεών

και των θνητών, να κατανοήσουν ότι ανεκπλήρωτοι ανθρώπινοι πόθοι και ανθρώπινες συμπεριφορές προβάλλονται στους θεούς(ανθρωποποίηση του θείου), να γνωρίζουν μύθους σχετικούς με την ύπαρξη αντίστοιχων θεοτήτων σε άλλους λαούς και να τους συγκρίνουν μεταξύ τους (Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Τέλος να κατανοήσουν ότι η δημιουργία πολλών θεοτήτων συνδέεται με δυνάμεις της φύσης και τον εξευμενισμό τους.

Στην Τρίτη παράγραφο γίνεται αναφορά σχετικά με το μύθο και τη φύση. Στην συγκεκριμένη παράγραφο υπάρχει μια αναφορά στους μύθους σχετιζόμενους με το αμπέλι, το κυπαρίσσι, τον ηλιάνθο, την αράχνη, τον κόρακα, τον τζίτζικα. Οι μαθητές θα πρέπει να διερευνήσουν μέσω της επεξεργασίας συγκεκριμένων μύθων τις γνώσεις των ανθρώπων για α) τη γλωρίδα και τη πανίδα, τη γονιμότητα και τη καλλιέργεια της γης, β) τα φυσικά φαινόμενα γ) τους αστερισμούς δ) γεωλογικά ζητήματα ε) την αέναη αναγέννηση της φύσης(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Να κατανοήσουν ότι οι μύθοι καταγράφουν την εξέλιξη, την πολιτισμική ανάπτυξη. Να επισημάνουν τα κοινά στοιχεία των μύθων από διαφορετικούς πολιτισμούς. Να κατανοήσουν ότι οι μύθοι στην αρχαία Ελλάδα είχαν τον ρόλο θρησκευτικής και πολιτισμικής παρακαταθήκης, ήταν δηλαδή η βάση της παιδείας των ανθρώπων. Να κατανοήσουν ότι κατά τη διάρκεια της ίδιας ιστορικής περιόδου είναι δυνατό να συνυπάρχουν διαφορετικά συστήματα εξήγησης του κόσμου(μυθολογία και επιστήμη)(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Στην τέταρτη παράγραφο το αναλυτικό πρόγραμμα ασχολείται με την ηρωική μυθολογία. Στην συγκεκριμένη παράγραφο γίνεται μια εισαγωγή για το μύθο του Ηρακλή πως όντας νήπιο πνίγει το φίδι, πως απειλεί την εξουσία του Ευρυσθέα, οι δώδεκα άθλοι, ο θάνατός του(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει να γνωρίζουν τα σημαντικότερα κατορθώματα του Ηρακλή, να κατανοήσουν ότι ο ήρωας αμφισβητεί την εδραιωμένη εξουσία και γι' αυτό απομακρύνεται και εκτελεί μια αποστολή που μοιάζει ακατόρθωτη(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Να επισημάνουν την κοινωνική προσφορά του ήρωα μέσω της

επίτευξης κάθε άθλου. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά για τον Θησέα, το ταξίδι του στην Κρήτη, βασιλιάς Μίνωας, στον λαβύρινθο, ο Θησέας σκοτώνει τον Μινώταυρο, η επιστροφή στην Αθήνα, ο θάνατος του Αιγαία, ο Θησέας γίνεται βασιλιάς και τα ειρηνικά του έργα(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Μέσα από το μύθο του Θησέα οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν τα σημαντικότερα κατορθώματα του, να διακρίνουν στους άθλους πολιτικές συγκρούσεις και σκοπιμότητες της εποχής και να ερμηνεύσουν ειδικότερα σε συμβολικό επίπεδο τη διαμάχη Θησέα και Μίνωα ως τη σύγχρονη Αθηναίων και Μινωιτών, να συνδέσουν το μύθο για το λαβύρινθο με την ανθρώπινη αναζήτηση της επίλυσης δύσκολων ζητημάτων και της ερμηνείας φυσικών φαινομένων, να αξιολογήσουν και να εντάξουν στην πραγματικότητα της εποχής ορισμένα από τα ειρηνικά έργα του Θησέα(π.χ. ένωση των δήμων της Αττικής)(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Επίσης γίνεται αναφορά και στην αργοναυτική εκστρατεία, για την Ιωλκό πριν την εκστρατεία, για το χρυσόμαλλο δέρας και ο συμβολισμός του, η αργώ και οι αργοναύτες, οι Φρίξος και η Έλλη, από την Ιωλκό στην Κολχίδα, οι άθλοι του Ιάσωνα, αναφορές στη σκανδιναβική και κέλτικη μυθολογία όπου εμφανίζονται επίσης το θέμα της εκστρατείας για την αναζήτηση πλούτου. Μέσα από το συγκεκριμένο μύθο οι μαθητές θα πρέπει να κατανοήσουν ότι ο ήρωας αμφισβητεί την εδραιωμένη εξουσία και γι' αυτό απομακρύνεται για να εκτελέσει μια αποστολή που μοιάζει ακατόρθωτη(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).Οι μαθητές θα πρέπει να αντιμετωπίσουν την αργοναυτική εκστρατεία ως συμβολική αποτύπωση των μετακινήσεων των λαών και των πληθυσμών, να διακρίνουν ότι στην αργοναυτική εκστρατεία διαφορετικές δυνάμεις εκείνης της εποχής ενώνονται και συσπειρώνονται με στόχο την κατάκτηση νέων πλούσιων περιοχών(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Τέλος γίνεται αναφορά και στον τρωικό πόλεμο όπου οι μαθητές θα πρέπει να αφηγούνται τον μύθο του τρωικού πολέμου και να περιγράφουν τις ενέργειες των πρωταγωνιστών του(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019). Να εκτιμούν τους ήρωες μέσω των στάσεων και των πράξεων τους, να

διακρίνουν ότι στο μύθο του Τρωικού πολέμου κρύβεται η ιστορική αλήθεια ότι διαφορετικές δυνάμεις συσπειρώθηκαν και συμμετείχαν στην εκστρατεία για την κατάκτηση νέων πλούσιων εδαφών και να γνωρίζουν ήθη και έθιμα όπως και ότι ο Τρωικός πόλεμος αποτελεί παγκόσμια πολιτιστική παρακαταθήκη(Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας,2018-2019).

Γενικότερα, η θέση της μυθολογίας στο πλαίσιο του ιστορικού περιεχομένου της προϊστορίας φαίνεται να διχάζει τις συγγραφικές ομάδες. Στο προηγούμενο σχολικό εγχειρίδιο ιστορίας της Γ΄ τάξης αρχικά είχε επιλεγεί οι ενότητες που αναφέρονταν στους αρχαίους ελληνικούς μύθους να παρεμβάλλουν των ενοτήτων που αναφέρονταν στην προϊστορία και να εντάσσονται οργανικά στις σχετικές ιστορικές αφηγήσεις, ενώ κατά την αναθεώρηση του ίδιου βιβλίου τη δεκαετία του 90΄όχι μόνο αυξάνονται οι σχετικές με τη μυθολογία ενότητες, αλλά και αυτονομούνται από τις προϊστορικές αφηγήσεις, καθώς παρατίθενται πλέον αυτόνομα αμέσως μετά από αυτές (Ανδρέου και Κασβίκης, 2008).

Όπως αναφέρεται και στο εγχειρίδιο της ιστορίας της Γ΄ τάξης, προηγείται η ελληνική μυθολογία και έπεται η προϊστορία, υιοθετείται δηλαδή μια αντίστροφη ανάπτυξη σε σχέση με το προκάτοχο βιβλίο για την ίδια τάξη(Ανδρέου και Κασβίκης, 2008). Αυτό που ενδεχομένως να προκαλεί ιστορική σύγχυση στους μαθητές είναι να θεωρούν ότι εφόσον διδάσκονται την μυθολογία πριν από την προϊστορία ή ακόμη και η ένταξη ορισμένων μυθολογικών αφηγήσεων μέσα στην προϊστορία, οδηγεί τους μαθητές στη διαπίστωση ότι πρόκειται για δύο ταυτόσημα πράγματα.

Ενδεικτικά παραδείγματα όπου δημιουργείται μια ιστορική σύγχυση παρατηρείται μέσα από τις αρχαιολογικές αφηγήσεις οι οποίες διαθέτουν ένα έντονο ιστορικό χαρακτήρα διατυπώνονται ακόμα και για την περίοδο της προϊστορίας, δηλαδή για μια περίοδο που η ανασύνθεση της είναι εφικτή μόνο μέσα από τη μελέτη του υλικού πολιτισμού(Κασβίκης, 2008). Αυτό επιτυγχάνεται είτε έμμεσα με την αξιοποίηση των αρχαίων κειμένων είτε με το ίδιο το περιεχόμενο των αρχαιολογικών επιχειρημάτων. Στο σχολικό εγχειρίδιο της Γ΄ τάξης βασική τεχνική είναι η ενσωμάτωση στις αρχαιολογικές

πληροφορίες, είτε αυτές αφορούν μια γενικευτική παρουσίαση των προϊστορικών διαδικασιών (π.χ. για την παλαιολιθική) είτε επικεντρώνονται στον ελλαδικό χώρο, αποσπασμάτων από κείμενα των αρχαίων συγγραφέων (π.χ. Όμηρος, Ησίοδος, Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Πλάτωνας), αρχαίους μύθους ή και ο συνδυασμός τους. Μάλιστα στις ενότητες που αναφέρονται στη μινωική Κρήτη παρεμβάλλονται δύο ολόκληρες μυθολογικές ενότητες («Δαίδαλος και Ίκαρος», «Ένα θεριό στο σκοτάδι») και αντίστοιχα στις «μυκηναϊκές» ενότητες δευτερεύοντα κείμενα- αποσπάσματα από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, τα οποία προβάλλουν έντονα μια φιλολογική- ιστορική προσέγγιση, που βέβαια είχε ισχυρή παράδοση κυρίως στα πρώτα χρόνια έρευνας της προϊστορίας του ελλαδικού χώρου(Κασβίκης, 2008). Έτσι, για ζητήματα που αφορούν την οικονομία, τη στρατιωτική οργάνωση και τη διοίκηση στη μινωική Κρήτη η σύνδεση με σχετικούς αρχαιοελληνικούς μύθους και τα ομηρικά έπη διαγράφει έναν έντονο ιστορικό χαρακτήρα για τις προϊστορικές αφηγήσεις, με χαρακτηριστικότερη αυτή της «μινωικής θαλασσοκρατίας», όπου αναπαράγεται, συνολικά, η θεωρία της «ραχμινόικα» ως προϊόν της μινωικής εμπορικής κυριαρχίας, προσέγγιση που έχει αποδομηθεί επαρκώς από τη σύγχρονη μινωική αρχαιολογία(Κασβίκης,2008). Ενδεικτικά στο βιβλίο της ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού αναφέρεται ότι «Έφτασε μια εποχή που σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο θάλασσα τα κρητικά καράβια ήταν τα περισσότερα. Έτσι οι Κρήτες δημιούργησαν αυτό που λέμε «μινωική θαλασσοκρατία». Η συγκεκριμένη ιστορική αφήγηση για την προϊστορία αναπαράγεται και στις δραστηριότητες για τους μαθητές όπου μάλιστα επιστρατεύονται και αμιγώς αρχαιολογικά δεδομένα: «Η Ελπίδα διάβασε ότι πολλές πόλεις της Κρήτης δεν είχαν τείχη και θυμήθηκε το μύθο του χάλκινου γίγαντα Τάλω. Για ποιους λόγους, άραγε, στην πραγματικότητα οι Κρήτες δεν προστάτευαν με τείχη τις πόλεις τους». Τα αρχαιολογικά δεδομένα πράγματι υποδεικνύουν μια αρκετά έντονη μινωική επικράτηση στους εμπορικούς δρόμους του Αιγαίου και της Ανατολής, όχι όμως με όρους απόλυτης θαλασσοκρατίας όπως παραδόθηκε στα κείμενα του Ηροδότου και του Θουκυδίδη και υποτέθηκε από τον Evans, ο οποίος εννοούσε μια ναυτική

αυτοκρατορία και ένα αποικιοκρατικό σύστημα, επηρεασμένος λογικά από το βρετανικό αποικιοκρατικό μοντέλο της εποχής του. Παρά ταύτα στη συγκεκριμένη ενότητα για τη μινωική θαλασσοκρατία χρησιμοποιείται απόσπασμα από την ιστορία του Θουκυδίδη σχετικό με τη θαλασσοκρατία του Μίνωα(Κασβίκης,2008).

Σε ανάλογο επίπεδο η οργάνωση των μινωικών κοινωνιών περιγράφεται μέσα από την τοποθέτηση στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας ενός μυθολογικού προσώπου και συγκεκριμένα του Μίνωα(Κασβίκης,2008). Αξίζει να σημειωθεί ενδεικτικά μια από τις πολλές αφηγήσεις: «Μέσα στα ανάκτορα ζούσε και βασίλευε, άρχοντας σε όλο το νησί, ο Μίνωας. Το συγκεκριμένο όνομα το είχαν σχεδόν όλοι οι βασιλιάδες της Κνωσού, και για αυτό Μίνωας στο τέλος έφτασε να σημαίνει βασιλιάς. Ο Μίνωας, εκτός από βασιλιάς, ήταν και αρχιερέας, διοικητής, δικαστής, και αρχηγός του στρατού» (Κασβίκης,2008).

Για την ύστερη εποχή του χαλκού στην ηπειρωτική Ελλάδα εντοπίζονται επίσης αρχαιολογικές αφηγήσεις με έντονο το ιστορικό στοιχείο. Δομική σε αυτήν την περίπτωση είναι η χρήση του όρου «Αχαιοί» για τα μέλη των μυκηναϊκών κοινωνιών. Οι «Μυκηναίοι» ως « Αχαιοί» συνιστούν μια ιστορική αντίληψη και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια, παγιωμένη ως ερμηνεία στο πρώτο τόμο της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους σύμφωνα με την οποία ο μυκηναϊκός πολιτισμός ταυτίζεται με ένα από τα γνωστά ελληνικά φύλα(Αχαιοί), η ονομασία του οποίου όμως είναι γνωστή από πολύ μεταγενέστερες ιστορικές πηγές και δεν στηρίζεται σε κάποια αρχαιολογική πληροφορία(Κασβίκης,2008).

Έτσι με ενάργεια διατυπώνεται σε άσκηση ότι οι Αχαιοί ήταν οι πρώτοι Έλληνες ενώ παράλληλα επιστρατεύονται επιχειρήματα από τα ομηρικά έπη για την αρχαιολογική ερμηνεία πτυχών των κοινωνιών της μυκηναϊκής περιόδου. Για παράδειγμα « Κάθε πόλη είχε το βασιλιά της. Ανώτερος από όλους ήταν ο βασιλιάς των Μυκηνών, που η εξουσία του ήταν μεγάλη. Κοντά του, όμως είχε και κάποιους άρχοντες ως συμβούλους. Όταν ήθελε να ανακοινώσει σημαντικές αποφάσεις, καλούσε το λαό σε συνέλευση, στην

αγορά. Συζήτηση για την απόφαση του δεν γινόταν». Επίσης και σε άλλες περιπτώσεις αλλά και στα ευρύτερο συγκείμενο των σχετικών ενοτήτων για τη μυκηναϊκή περίοδο εντάσσονται σχόλια από τα ομηρικά έπη με αναφορές στις «πολύχρυσες» Μυκήνες, όρος τόσο προσφιλής και στην επιστημονική αρχαιολογία. Πρόκειται για ερμηνείες που ανταποκρίνονται στις αντιλήψεις της προϊστορικής αρχαιολογίας την περίοδο της ηρωικής εποχής, δηλαδή την περίοδο των μεγάλων ανασκαφών της Τροίας, των Μυκηνών και της Κνωσού, έρχονται όμως σε αντίθεση με τα υπάρχοντα αρχαιολογικά δεδομένα(Κασβίκης,2008).

Τα πορίσματα της αρχαιολογικής έρευνας, κυρίως από την αρχιτεκτονική οργάνωση και τις πινακίδες της Γραμμικής Β', υποδεικνύουν ότι η μυκηναϊκή κοινωνία χαρακτηρίζεται από αυστηρή ιεραρχική οργάνωση και παράλληλα από έναν έντονο συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό ρόλο των ανακτορικών κέντρων. Επικεφαλής φαίνεται να είναι ο βασιλιάς – ηγεμόνας ο οποίος περιβάλλεται από κάποιους αξιωματικούς με διάφορες αρμοδιότητες.

Τέλος με βάση τα ίδια δεδομένα διαφαίνεται ως αρκετά πιθανή μια ανεξαρτησία των διαφόρων ανακτορικών κέντρων σε αντίθεση με την άποψη για κυριαρχία των Μυκηνών στα υπόλοιπα ανάκτορα, η οποία αναπαράγεται στο υπό συζήτηση σχολικό εγχειρίδιο(Κασβίκης, 2008). Επομένως είναι πλέον αποδεχτό ότι τα ομηρικά έπη παρουσιάζουν μια ψευδοιστορική εικόνα της μυκηναϊκής εποχής και αποκλίνουν σημαντικά σε σχέση με ότι είναι επιστημονικά αποδεκτό για τη συγκεκριμένη περίοδο.

3. Μέθοδος

3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Βασικός σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να εξετασθεί και να αναλυθεί κατά πόσο οι μαθητές οι οποίοι διδάσκονται τη μυθολογία στη Γ' Δημοτικού, με κυριότερο διδακτικό μέσο το αντίστοιχο σχολικό εγχειρίδιο, μπορούν να διακρίνουν τον μύθο από την ιστορική πραγματικότητα.

Συγκεκριμένα, μέσω του ερωτηματολογίου που αποτελεί το εργαλείο της έρευνας, θέτουμε ως στόχους:

- Αν οι μαθητές μπορούν να ανακαλύπτουν την ουσία του μύθου σε μεγάλους μυθολογικούς κύκλους όπως σε αυτούς του Θησέα, του Τρωικού πολέμου και της Αργοναυτικής εκστρατείας
- Αν μπορούν να εντοπίσουν ποια από τα ιστορικά πρόσωπα που διδάχθηκαν είναι φανταστικά και ποια πραγματικά
- Αν μπορούν να διακρίνουν τα ιστορικά γεγονότα που κρύβονται πίσω από τον μύθο
- Αν μπορούν να διαχωρίσουν τα πραγματικά(ιστορικά) γεγονότα στο πλαίσιο της προϊστορίας, από τα μυθολογικά
- Αν υπάρχει διαφοροποίηση στους μαθητές ανάλογα με την ηλικία τους σε σχέση με τα παραπάνω ερωτήματα

3.2. Συμμετέχοντες

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε συμμετείχαν 345 μαθητές ηλικίας 9-12 Δημοτικού σχολείου. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από μαθητές που φοιτούν σε ορισμένα Δημοτικά σχολεία της Ελλάδας. Οι μαθητές την εποχή της έρευνας φοιτούσαν στη Δ', Ε' και ΣΤ' τάξη των συγκεκριμένων σχολείων και ανήκαν και στα δύο φύλα.

3.3. Μέσα συλλογής δεδομένων

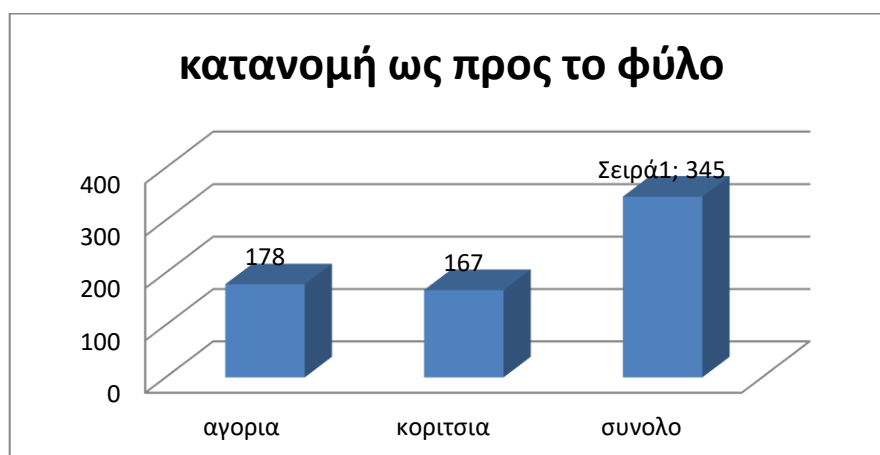
Για την πραγματοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο δόθηκε στους μαθητές. Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και οι μαθητές έπρεπε να δηλώσουν μόνο το φύλο, το σχολείο, και τη τάξη στην οποία βρίσκονταν. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε μόνο ερωτήσεις κλειστού τύπου. Στην πρώτη ερευνητική ερώτηση οι μαθητές έπρεπε να χαρακτηρίσουν τα πρόσωπα που τους δίνονταν(Λυκούργος, Ηρακλής, Όμηρος, Θησέας, Αχιλλέας, βασιλιάς Μίνωας, Οδυσσέας, Σόλωνας, Ωραία Ελένη και Ηρόδοτος) ως πραγματικά(ιστορικά) πρόσωπα, βάζοντας το γράμμα Π, ως φανταστικά με το γράμμα Φ. Στη συνέχεια υπήρχαν τρεις

προτάσεις αναφορικά με κάποιους από τους βασικούς μύθους, όπως ο μύθος του Θησέα και του Μινώταυρου, ο Τρωικός πόλεμος και η Αργοναυτική εκστρατεία. Σε κάθε μία από τις συγκεκριμένες προτάσεις υπάρχουν τρεις επιλογές (α, β, γ), οι οποίες παρείχαν στους μαθητές ιστορικές και μυθολογικές ερμηνείες, ώστε να επιλέξουν αυτήν που ισχύει κατά την γνώμη τους. Τέλος στην τελευταία ερώτηση υπάρχουν 12 προτάσεις, τις οποίες οι μαθητές έπρεπε ανάλογα με το περιεχόμενό τους, να τις χαρακτηρίσουν ως πραγματικές ή φανταστικές. Κάποιες από τις συγκεκριμένες προτάσεις αναφέρονταν σε πραγματικά γεγονότα από την προϊστορία τα οποία συνέβησαν, οπότε οι μαθητές έπρεπε να βάλουν στο κουτάκι δίπλα από την πρόταση το γράμμα(Π) για τα πραγματικά γεγονότα και το γράμμα(Φ) για τα φανταστικά γεγονότα.

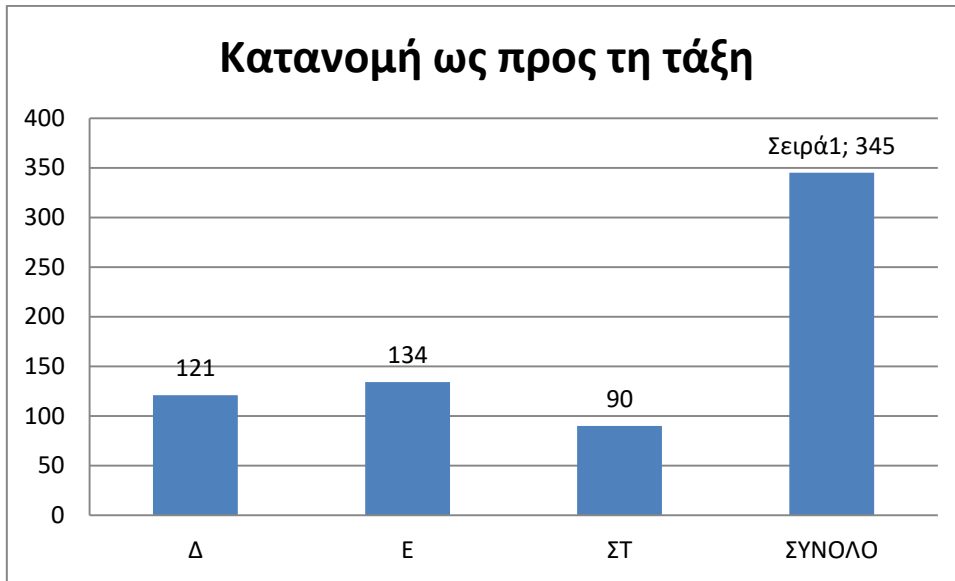
4. Αποτελέσματα έρευνας

4.1. Περιγραφή του δείγματος

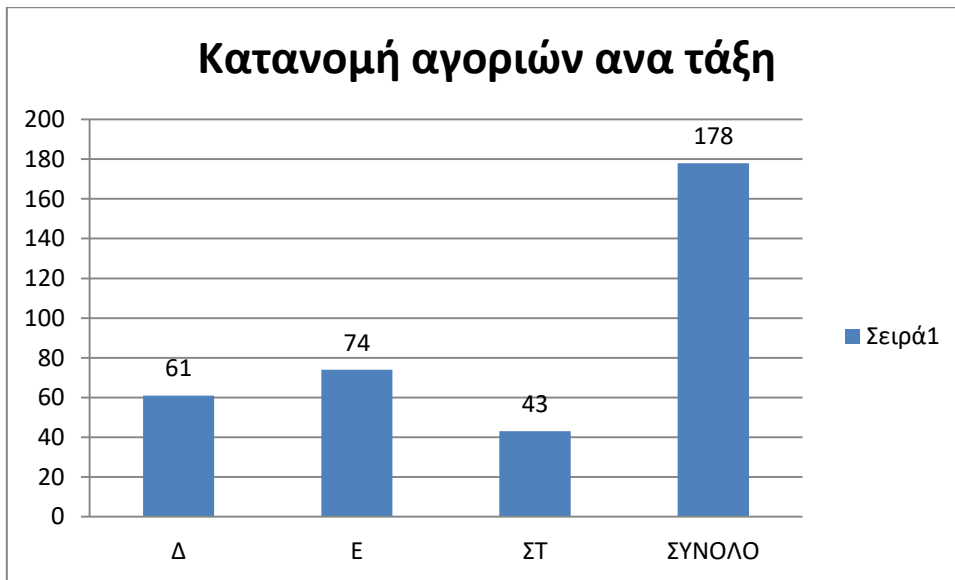
Συνολικά στην έρευνα συμμετείχαν 345 μαθητές από Δημοτικά σχολεία της Ελλάδας(178 αγόρια, 52% και 167 κορίτσια, 48%)(Πίνακας 1). Το δείγμα περιλαμβάνει 121(35%) μαθητές από την Δ' τάξη, 134(39%) μαθητές από την Ε' τάξη και 90(26%) από την ΣΤ' τάξη(Πίνακας 2). Συγκεκριμένα όσον αφορά τη συμμετοχή των αγοριών από τη Δ' τάξη συμμετείχαν 61(50%) αγόρια, από την Ε' τάξη συμμετείχαν 74(55%) αγόρια και από την ΣΤ' τάξη συμμετείχαν 43(47%) αγόρια(Πίνακας 3). Όσον αφορά τη συμμετοχή των κοριτσιών από τη Δ' τάξη συμμετείχαν 60(50%) κορίτσια, από την Ε' τάξη 60(45%) κορίτσια και από την ΣΤ' τάξη 47(53%) κορίτσια(Πίνακας 4).

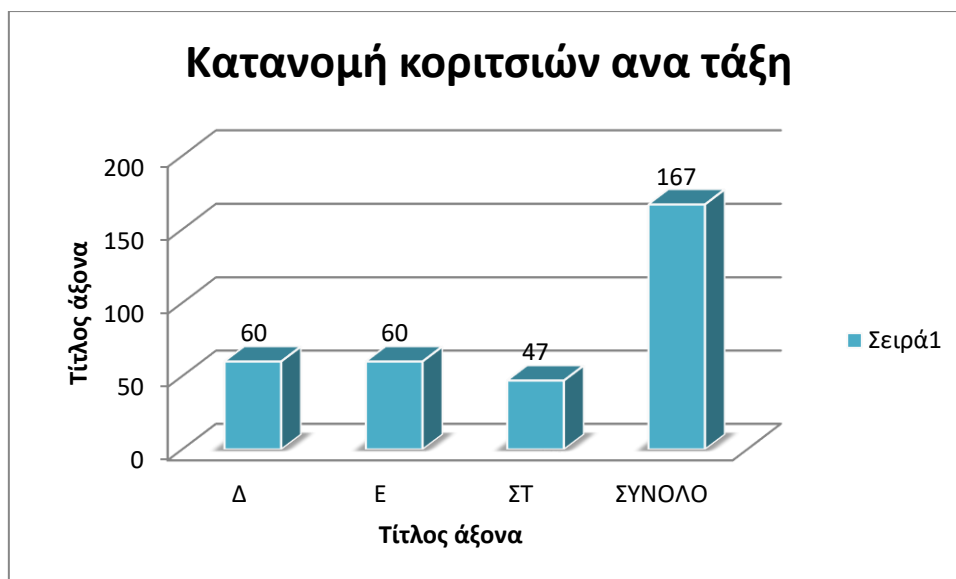
(Πίνακας 1)

(Πίνακας 2)

(Πίνακας 3)

(Πίνακας 4)

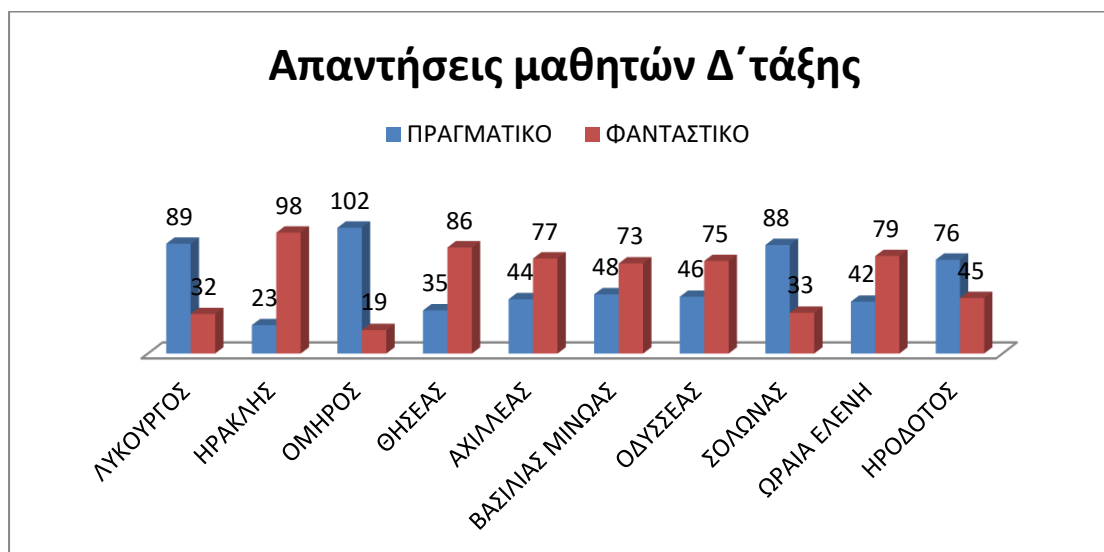
Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι δεν υπάρχει ισορροπία όσον αφορά το δείγμα από κάθε τάξη καθώς στην Δ΄ τάξη στην Ε΄ τάξη τα αγόρια είναι περισσότερα από τα κορίτσια σε αντίθεση με την ΣΤ΄ τάξη που τα κορίτσια είναι περισσότερα σε αριθμό.

4.2. Ανάλυση των δεδομένων

Αρχικά, όπως προαναφέρθηκε η πρώτη ερώτηση του ερευνητικού εργαλείου αφορά αν τα πρόσωπα τα οποία μελετούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στις ενότητες της μυθολογίας και της προϊστορίας, τα κατανοούν ως πραγματικά ή φανταστικά. Συγκεκριμένα, οι μαθητές και οι μαθήτριες έπρεπε να ταυτοποιήσουν μια σειρά από πρόσωπα που τους δίνονταν, ως φανταστικά ή πραγματικά, ανάλογα με το τι θεωρούσαν ότι είναι.

Όσον αφορά το δείγμα από την Δ΄ τάξη, στην συγκεκριμένη ερώτηση, για τον **Λυκούργο** 32 μαθητές της Δ΄ τάξης (26,5%) τον όρισαν ως φανταστικό πρόσωπο και οι 89 (73,5%) ως πραγματικό πρόσωπο, τον **Ηρακλή** με 32 (19%) απαντήσεις ως ιστορικό πρόσωπο και 98 (81%) ως φανταστικό, τον **Όμηρο** με 102 (85%) επιλογές ως ιστορικό πρόσωπο και 19 (15%) ως φανταστικό, τον **Θησέα** με 35 (29,2%) επιλογές ως ιστορικό πρόσωπο και 86 (71,6%) ως φανταστικό, τον **Αχιλλέα** οι 44 (36,6%) τον χαρακτηρίζουν ως ιστορικό πρόσωπο και οι 77 (64,2%) ως φανταστικό, το **βασιλιά Μίνωα** οι 48 (40%) τον

θεωρούν πραγματικό και οι 73(60%) φανταστικό πρόσωπο, τον **Οδυσσέα** 46 μαθητές (38,3%) ως πραγματικό πρόσωπο και οι 75(62,5%) ως φανταστικό, τον **Σόλωνα** 88 παιδιά (73,3%) τον χαρακτηρίζουν ως ιστορικό πρόσωπο και τα 33(27,5%) ως φανταστικό, την **Ωραία Ελένη** 42 μαθητές (35%) την θεωρούν πραγματικό ιστορικό πρόσωπο και 79(65%) φανταστικό και, τέλος, τον **Ηρόδοτο** με 76(63,3%) χαρακτηρισμούς το δείγμα τον ορίζει ως ιστορικό πρόσωπο και με 45(37,5%) ως φανταστικό ιστορικό πρόσωπο (πίνακας 5). Μια πρώτη εκτίμηση σύμφωνα και με το πίνακα είναι ότι για τους μαθητές της Δ΄ τάξης είναι σε αρκετά μεγάλο βαθμό κατανοητό πως ο Όμηρος είναι ένα πραγματικό-ιστορικό πρόσωπο και ο Ηρακλής μυθικό πρόσωπο. Ωστόσο μεγαλύτερη ιστορική σύγχυση φαίνεται πως προκαλούν στους μαθητές για την ύπαρξή τους ως πραγματικά πρόσωπα οι Οδυσσέας, Αχιλλέας, Ωραία Ελένη, βασιλιάς Μίνωας, καθώς είναι τα πρόσωπα τα οποία είχαν τις περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις.

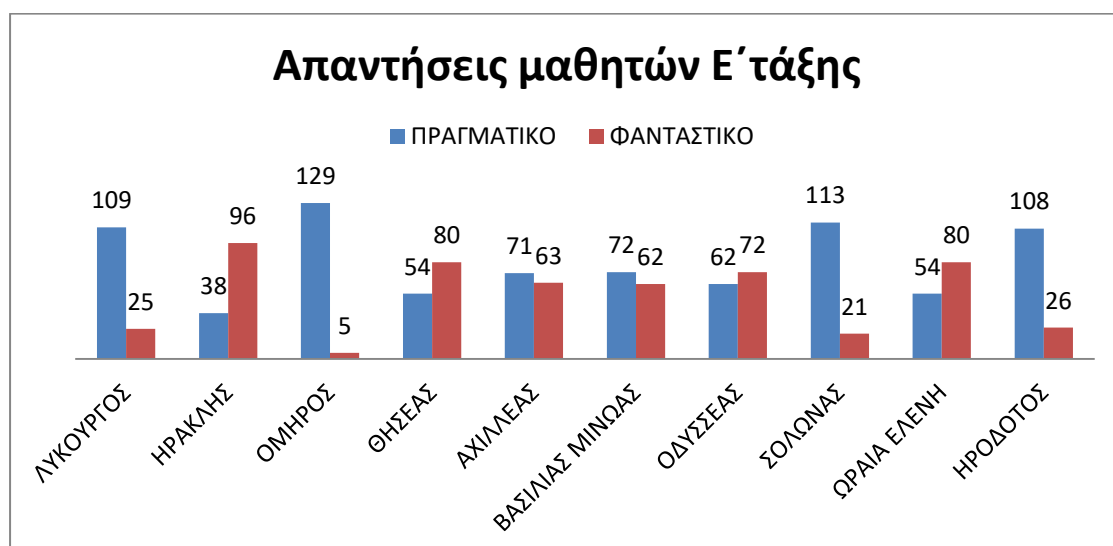

(Πίνακας 5)

Όσον αφορά τις απαντήσεις των μαθητών της Ε΄ τάξης στο ίδιο ερώτημα δεν υπάρχει κάποιο από τα πρόσωπα στο οποίο οι μαθητές δεν πραγματοποίησαν κάποιο λάθος. Ειδικότερα τα λιγότερα λάθη εμφανίζονται για τον **Όμηρο**, όπου μόνο 5 μαθητές (0,37%) τον θεώρησαν φανταστικό πρόσωπο. Ακολουθεί ο **Σόλωνας** με 21(15,6%) χαρακτηρισμούς ως φανταστικό πρόσωπο, ο **Λυκούργος** με 25(18,6%) επιλογές ως φανταστικό

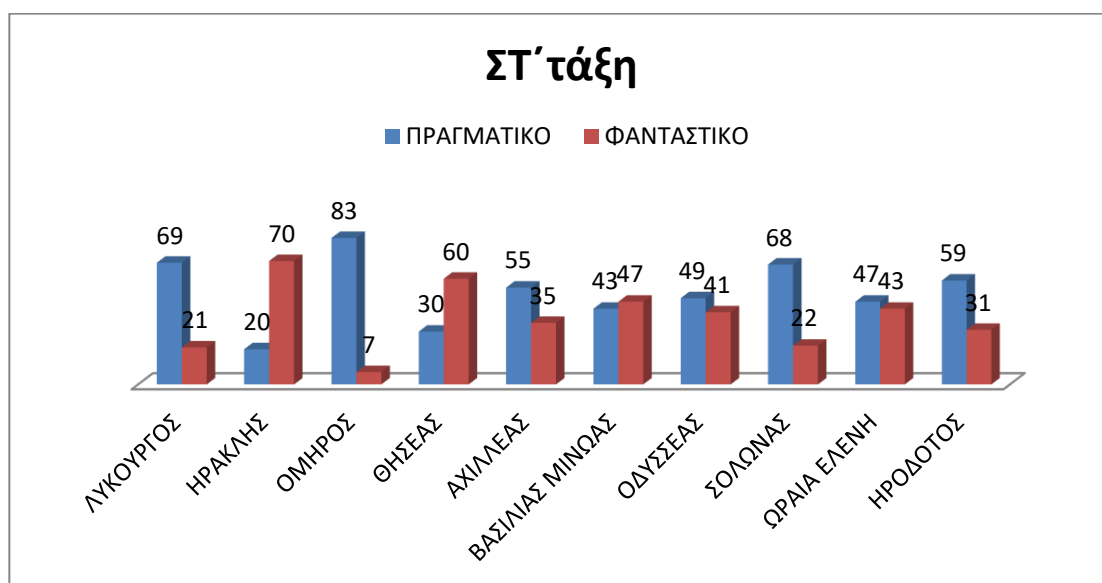
πρόσωπο, ο **Ηρόδοτος** με 26(19,4%). Στον αντίποδα, για τον **Ηρακλή** καταγράφονται 38 επιλογές (28,3%) που τον χαρακτηρίζουν ως ιστορικό πρόσωπο, και για τους **Θησέα** και **Ωραία Ελένη** από 54(40,2%) μαθητές τους θεωρούν επίσης ως πραγματικά ιστορικά πρόσωπα. Ο **Οδυσσεύς** με 62(46,2%) επιλογές, ο **Αχιλλεύς** με 71(52,9%) και ο **βασιλιάς Μίνωας** με 72(53,7%) χαρακτηρισμούς θεωρούνται από το δείγμα της Ε΄ τάξης ως πραγματικά πρόσωπα (πίνακας 6). Παρατηρώντας τον πίνακα φαίνεται ότι οι μαθητές της Ε΄ τάξης παρουσιάζουν αρκετά λάθη σε πρόσωπα που σχετίζονται με τον Τρωικό πόλεμο όπως ο Αχιλλεύς, η Ωραία Ελένη, ο Οδυσσεύς αλλά και πρόσωπα που σχετίζονται με την προϊστορία όπως και ο βασιλιάς Μίνωας. Επομένως ακόμα και σε μεγαλύτερη ηλικία υπάρχει μια ιστορική σύγχυση σχετικά με φανταστικά και ιστορικά και ο διαχωρισμός τους δεν είναι μια εύκολη υπόθεση ούτε αυτονόητη.

Τέλος μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι μαθητές της Ε΄ τάξης πραγματοποίησαν περισσότερα λάθη διάκρισης μυθικών / ιστορικών προσώπων, όπως ο Θησέας, ο Αχιλλεύς, ο βασιλιάς Μίνωας, που τους χαρακτηρίζουν ως ιστορικά πρόσωπα σε σχέση με τους μαθητές της Δ΄ τάξης οι οποίοι πραγματοποίησαν περισσότερα λάθη σε ιστορικά πρόσωπα όπως ο Λυκούργος, ο Ηρόδοτος χαρακτηρίζοντας τους ως φανταστικά πρόσωπα.

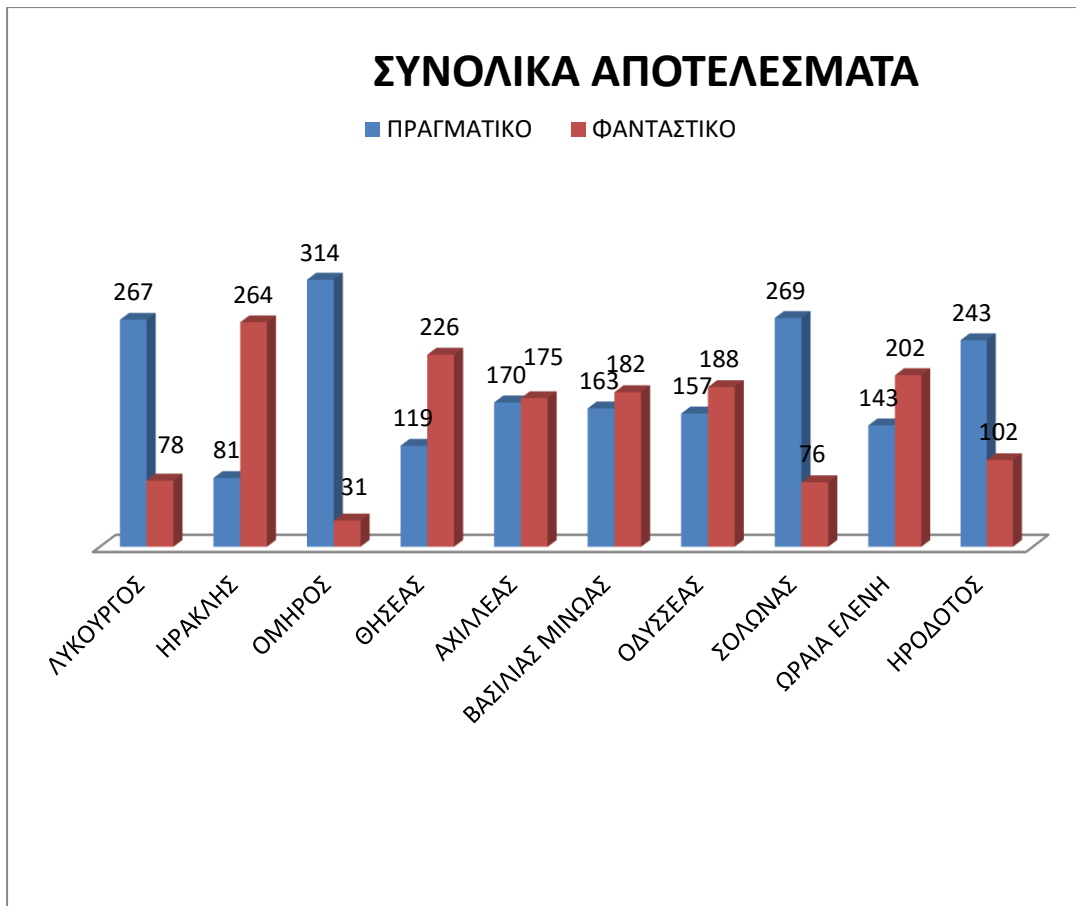
(Πίνακας 6)

Το δείγμα που αφορά τους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης, από την ανάλυση των δεδομένων παρατηρούμε ότι τα πρόσωπα στα οποία έχουν πραγματοποιηθεί τα περισσότερα λάθη είναι κατά φθίνουσα σειρά: ο **Αχιλλέας** με 55(61,1%) χαρακτηρισμούς ως ιστορικό πρόσωπο, ο **Οδυσσεύς** με 49(54,4%) επιλογές ως ιστορικό πρόσωπο, η **Ωραία Ελένη** με 47(52,2%) επιλογές ως ιστορικό πρόσωπο, ο **βασιλιάς Μίνως** με 43(47,7%) χαρακτηρισμούς ως ιστορικό πρόσωπο, ο **Ηρόδοτος** με 31(34,3%) χαρακτηρισμούς ως φανταστικό πρόσωπο, ο **Θησέας** με 30(33,3%) χαρακτηρισμούς ως ιστορικό πρόσωπο, ο **Λυκούργος** με 21(23,3%) επιλογές ως φανταστικό πρόσωπο, ο **Ηρακλής** με 20(22,2%) επιλογές ως ιστορικό πρόσωπο, και τέλος ο **Όμηρος** με 7(0,77%) χαρακτηρισμούς ως φανταστικό πρόσωπο(Πίνακας 7). Προκύπτει ότι ακόμα και σε μαθητές μεγαλύτερης ηλικίας υπάρχει ιστορική σύγχυση ως προς τα συγκεκριμένα πρόσωπα, καθώς όπως φαίνεται συγχέουν τα μυθολογικά από τα πραγματικά πρόσωπα. Έτσι θεωρούν πως ο Αχιλλέας και ο Οδυσσεύς υπήρξαν στην πραγματικότητα και πολέμησαν στο Τρωικό πόλεμο έτσι όπως παρουσιάζονται μέσα από την μυθολογία, ενώ φαίνεται να δυσκολεύονται να κατανοήσουν πως ο Ηρόδοτος ήταν υπαρκτό ιστορικό πρόσωπο καθώς ένα σχετικά μεγάλο πλήθος μαθητών τον θεωρεί μη υπαρκτό-φανταστικό πρόσωπο.

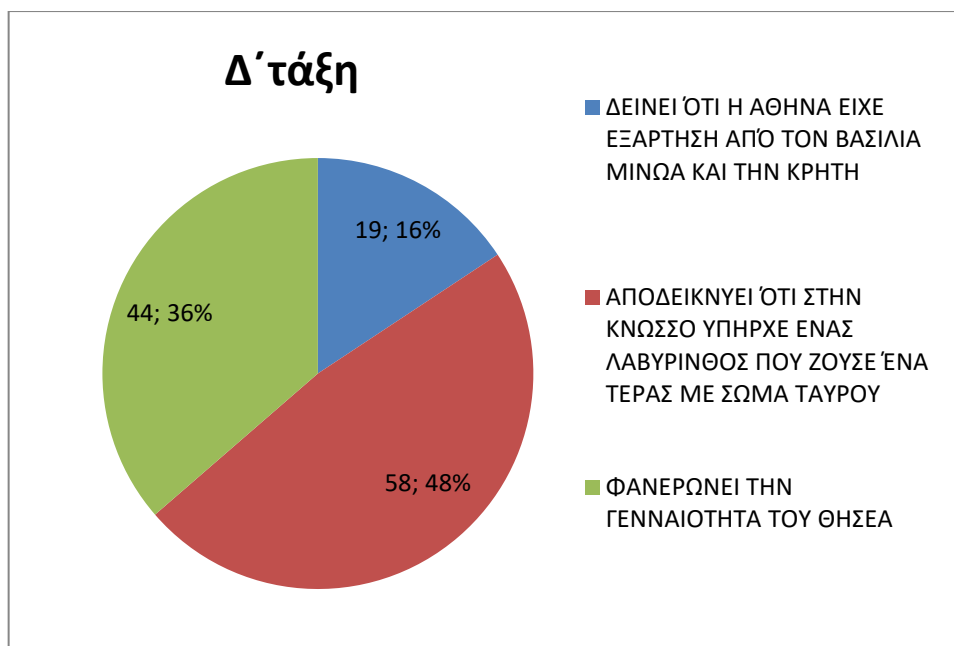
(Πίνακας 7)

Συνολικά, μέσα από το δείγμα και των τριών τάξεων, φαίνεται πως από τα πρόσωπα που εμφανίζονται με τα λιγότερα λάθη είναι ο **Όμηρος** με 31 επιλογές ως μυθολογικό πρόσωπο (8,9%) και ακολουθούν ο Σόλωνας με 76 λανθασμένες απαντήσεις (22,02%), ο Λυκούργος με 78 λανθασμένες επιλογές (22,6%), ο Ηρακλής με 81 (23,4%), ο Ηρόδοτος με 102 (29,5%), ο Θησέας με 113 (32,7%), η Ωραία Ελένη με 143 (41,4%) λανθασμένες επιλογές, ο Οδυσσεύς με 157 (45,5%), ο βασιλιάς Μίνωας με 163 (47,2%) και ο Αχιλλέας με 170 (49,2%) λανθασμένες επιλογές (Πίνακας 8). Επομένως συμπεραίνουμε πως συνολικά οι μαθητές του δείγματος αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα σχετικά με τη διάκριση μύθου και ιστορίας καθώς και συγχέουν την ιστορική ύπαρξη ή όχι μυθικών και πραγματικών προσώπων. Η σύνδεση της προϊστορίας με σχετικούς αρχαιοελληνικούς μύθους και τα ομηρικά έπη, όπως έχουμε προαναφέρει, ενδεχομένως να προκαλεί την συγκεκριμένη σύγχυση στους μαθητές. Το γεγονός ότι διδάσκονται μυθολογία μαζί με την προϊστορία φαίνεται πως μπερδεύει τους μαθητές και τους οδηγεί σε λανθασμένα συμπεράσματα, θεωρώντας ιστορικά πρόσωπα όπως ο Λυκούργος και ο Ηρόδοτος ως φανταστικά και μυθολογικά πρόσωπα ως ιστορικά, όπως ο Ηρακλής και ο Θησέας. Μπορεί για παράδειγμα να θεωρούν αδύνατο ότι κάποιος άνθρωπος μπορούσε να πραγματοποιήσει τέτοιους άθλους με τις δυνάμεις του έτσι όπως παρουσιάζεται στην μυθολογία, ωστόσο φαίνεται πως πιστεύουν στην ύπαρξη των προσώπων αυτών. Επιπλέον, καθώς οι περισσότεροι μαθητές πιστεύουν ότι ο Όμηρος ήταν ένα ιστορικό πρόσωπο το οποίο συγγράφει την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, θεωρούν ότι και τα πρόσωπα τα οποία περιγράφονται και πρωταγωνιστούν σε αυτά τα δύο ποιητικά έργα αποτελούν ιστορία. Για αυτό και τα πρόσωπα που παρουσιάζονται με τις περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις είναι πρόσωπα του Τρωικού πολέμου όπως ο Αχιλλέας, η Ωραία Ελένη, ο Οδυσσεύς.

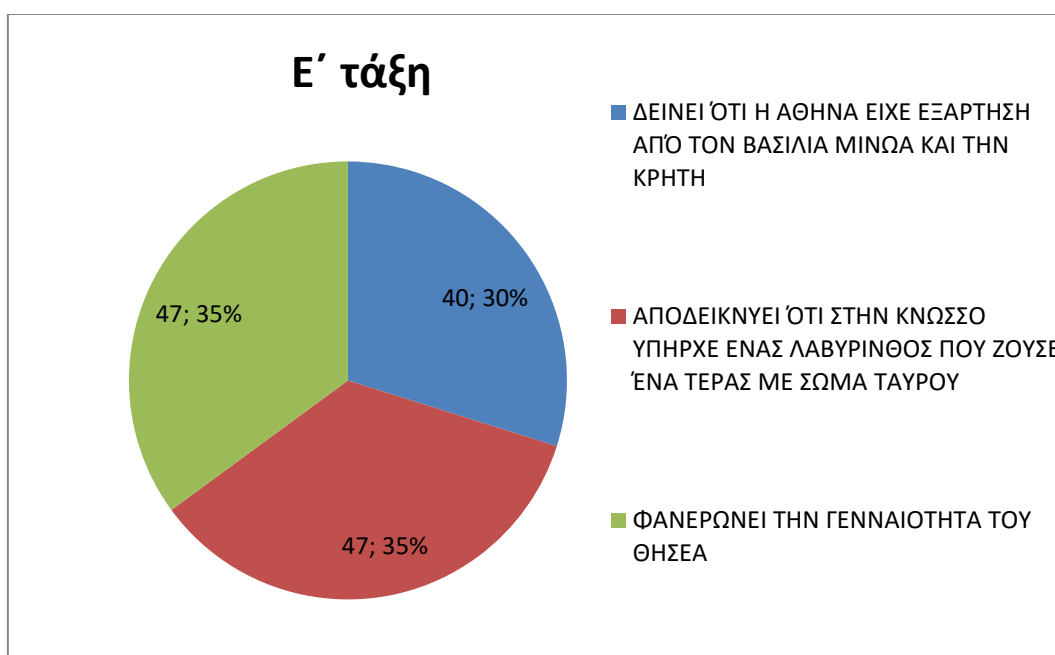
(Πίνακας 8)

Το επόμενο ερώτημα αφορούσε τη δυνατότητα ανίχνευσης της ιστορικής πραγματικότητας πίσω από το μύθο μέσα από τρεις περιπτώσεις που σχετίζονταν με το μύθο του Θησέα και του Μινώταυρου, τον Τρωικό πόλεμο, την αργοναυτική εκστρατεία. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση που αφορά τον Θησέα και τον Μινώταυρο 19 μαθητές της Δ' τάξης (16%) επέλεξαν πως ο συγκεκριμένος μύθος «Δείχνει ότι η Αθήνα είχε εξάρτηση από τον βασιλιά Μίνωα», 58 μαθητές ότι «Αποδεικνύει ότι στην Κνωσό υπήρχε ένας λαβύρινθος που ζούσε ένα τέρας με σώμα ταύρου» (48%), ενώ οι 44 (36%) απάντησαν ότι «Φανερώνει την γενναιότητα του Θησέα»(πίνακας 9).

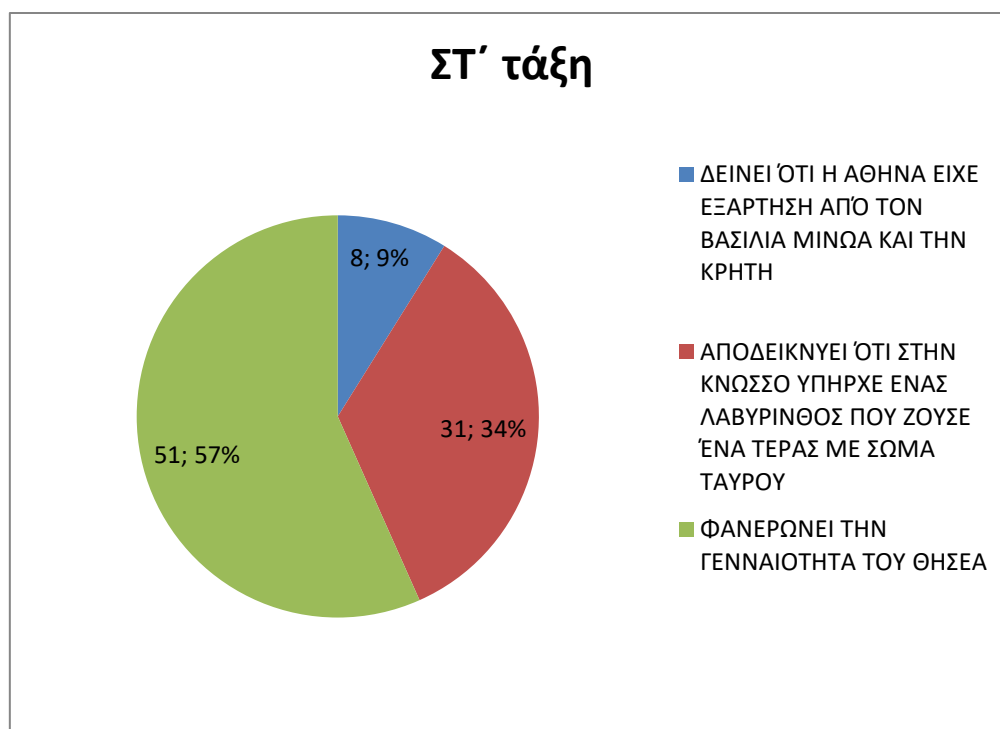
(Πίνακας 9)

Στο δείγμα της Ε' τάξης, στην ίδια ερώτηση, 40 μαθητές (30%) απάντησαν πως ο συγκεκριμένος μύθος του Θησέα και του Μινώταυρου «φανερώνει την εξάρτηση της Αθήνας από το βασιλιά Μίνωα», 47 πως «αποδεικνύεται ότι υπήρχε ένας λαβύρινθος που ζούσε ένα τέρας με σώμα ταύρου» και άλλοι 47 (από 35%) σημείωσαν την «Γενναιότητα του Θησέα»(πίνακας 10).

(Πίνακας 10)

Στο δείγμα της ΣΤ΄ τάξης 8 μαθητές (9%) απάντησαν ότι ο συγκεκριμένος μύθος «Φανερώνει την εξάρτηση της Αθήνας από τον βασιλιά Μίνωα και την Κρήτη», 31 (34%) ότι «Αποδεικνύεται ότι στην Κνωσό υπήρχε ένας λαβύρινθος που ζούσε ένα τέρας με σώμα ταύρου» και 51 (57%) αναφέρθηκαν ότι ο συγκεκριμένος μύθος «Φανερώνει την γενναιότητα του Θησέα» (πίνακας 11).

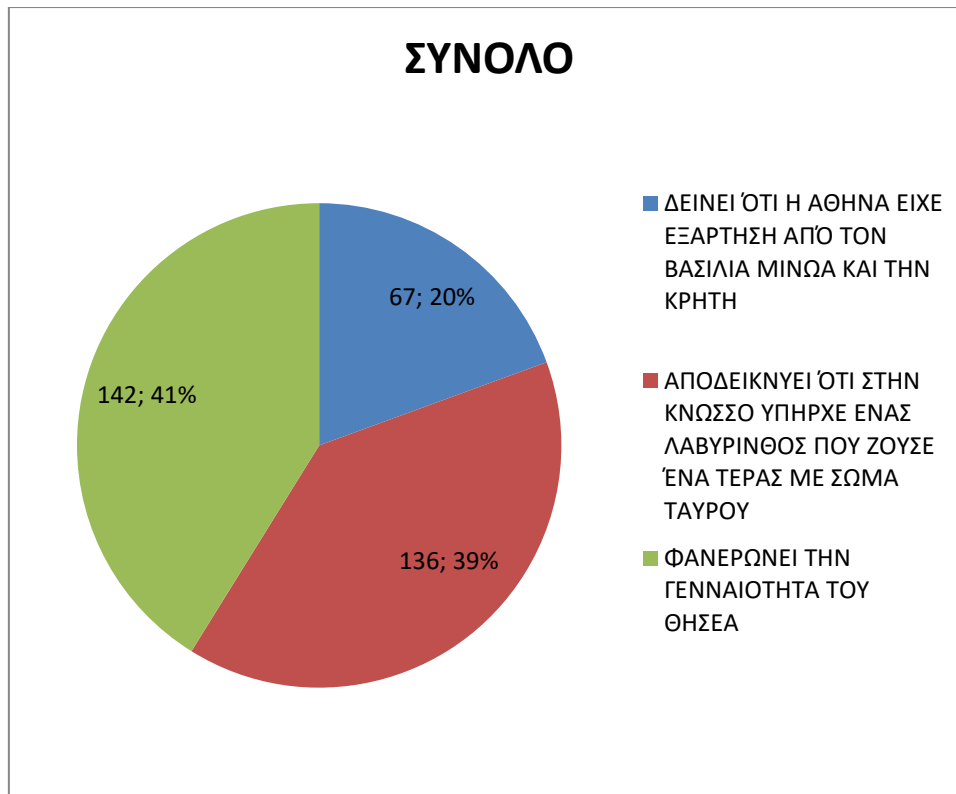

(Πίνακας 11)

Στο συνολικό δείγμα, αναφορικά με την πρώτη ερώτηση για τον μύθο του Θησέα και του Μινώταυρου, η πρώτη ερμηνεία, ότι ο συγκεκριμένος μύθος μαρτυρά την εξάρτηση της Αθήνας από τον βασιλιά Μίνωα και την Κρήτη, επιλέχθηκε από 67 μαθητές (20%), η δεύτερη επιλογή, ότι μύθος αποδεικνύει πως υπήρχε ένας λαβύρινθος και μέσα σε αυτόν ζούσε ένα τέρας με σώμα ταύρου, προτιμήθηκε από 142 μαθητές (41%) και τέλος η απάντηση αναφορικά με την γενναιότητα του Θησέα επιλέχθηκε από 136 μαθητές, δηλαδή το 39% (πίνακας 12)

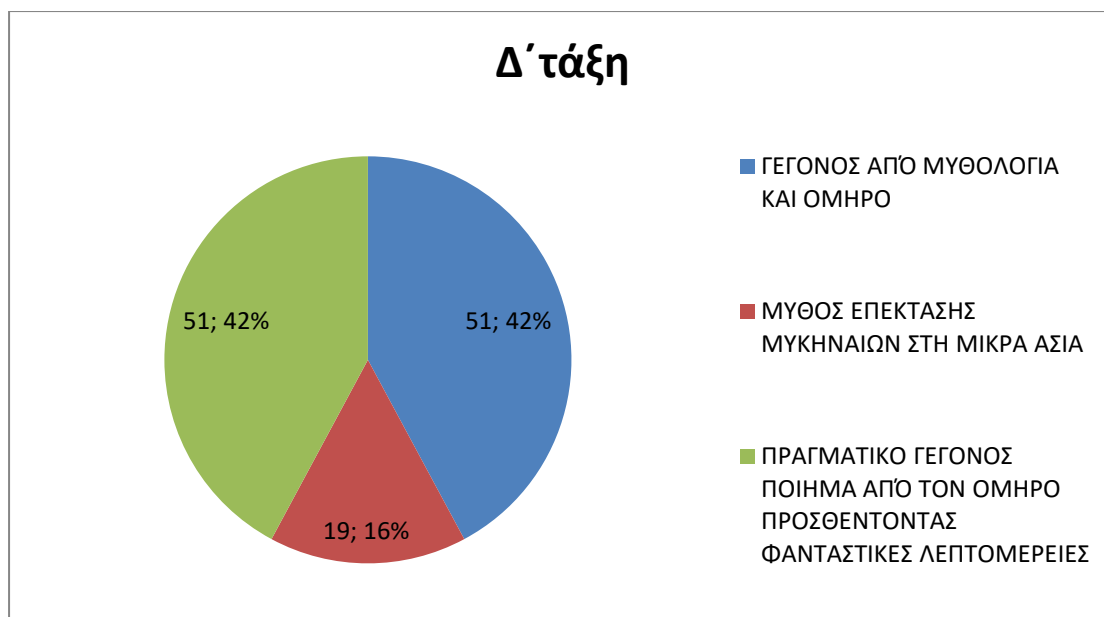
Παρατηρώντας λοιπόν τον πίνακα βλέπουμε πως τη απάντηση, η οποία δίνει μια ιστορική ερμηνεία στον μύθο, επιλέχθηκε την επέλεξαν μόνο από 67 από τους 345 μαθητές του συνολικού δείγματος. Αντίθετα φαίνεται πως αρκετοί πιστεύουν πως όντως υπήρχε ένα τέρας με σώμα ταύρου που ζούσε σε

έναν λαβύρινθο, ενώ οι περισσότεροι έχουν συσχετίσει τον συγκεκριμένο μύθο με ηρωικές πράξεις, τα κατορθώματα και την γενναιότητα του Θησέα. Άρα αυτό που παρατηρούμε είναι ότι οι μαθητές δύσκολα αντιλαμβάνονται την ιστορική αλήθεια που κρύβεται πίσω από κάθε μύθο που στην συγκεκριμένη περίπτωση καταδεικνύονται οι εμπορικές σχέσεις ανάμεσα σε Αθήνα και Κρήτη. Επομένως αναγνωρίζουν τους μύθους απλά ως γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Επίσης συμπεραίνουμε ότι ακόμη και μαθητές μεγαλύτερων τάξεων δυσκολεύονται να διακρίνουν την ιστορική αλήθεια πίσω από τον μύθο καθώς φαίνεται και από τις μόλις 8 απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης. Γενικότερα, οι μαθητές ενδεχομένως να γνωρίζουν ότι ο Θησέας και ο Μινώταυρος αποτελούν μυθικά πρόσωπα και εστιάζουν μόνο σε αυτό και απλά αναγνωρίζουν τον συγκεκριμένο μύθο ως ένα γεγονός που συνέβη στο παρελθόν κάτω από ορισμένες συνθήκες. Το ίδιο ενδεχομένως μπορούμε να συμπεράνουμε και για την τρίτη επιλογή που αφορά την γενναιότητα του Θησέα. Οι μαθητές συνεπαίρνονται από τις γενναίες και ηρωικές πράξεις που περιγράφονται από τους μύθους χωρίς να αντιλαμβάνονται την ιστορική αλήθεια πίσω από τέτοιους μύθους και δυσκολεύονται να κατανοήσουν τα μυθικά από τα πραγματικά χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που παρουσιάζουν οι ήρωες των μύθων.

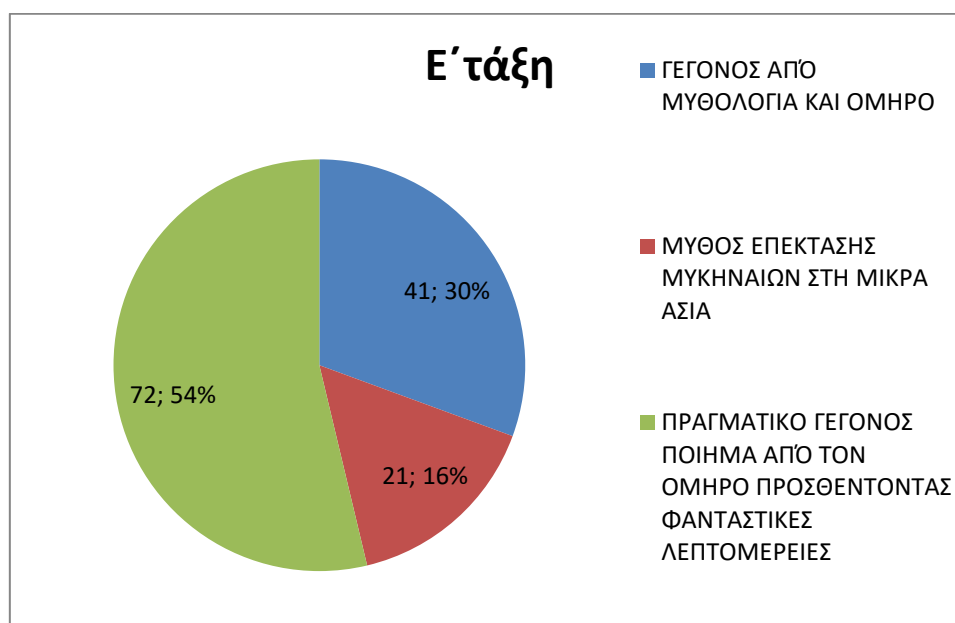
(Πίνακας 12)

Η δεύτερη ερώτηση που έπρεπε οι μαθητές να απαντήσουν ήταν σχετικά με τον Τρωικό πόλεμο. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές της Δ΄ τάξης που επέλεξαν ότι ο Τρωικός πόλεμος αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός έτσι όπως το περιγράφει η μυθολογία και ο Όμηρος ανέρχονται στους 51 (42%), ενώ μόλις 19 ήταν οι μαθητές (16%) που απάντησαν ότι ο Τρωικός πόλεμος δείχνει ότι οι Μυκηναίοι ήθελαν να επεκταθούν στην Μικρά Ασία. Τέλος 51 ήταν οι μαθητές (42%) που απάντησαν ότι ο συγκεκριμένος μύθος αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός που έγινε ποίημα από τον Όμηρο στο οποίο πρόσθεσε φανταστικές λεπτομέρειες (Πίνακας 13).

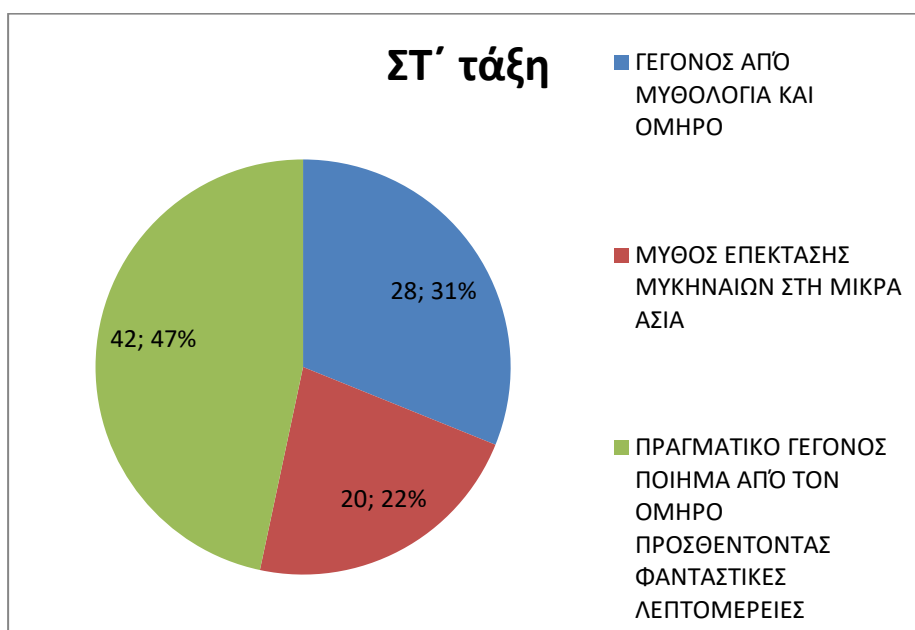
(Πίνακας 13)

Για την ίδια ερώτηση στο δείγμα της Ε' τάξης, 41 μαθητές (30%) έδωσαν την απάντηση ότι είναι ένα γεγονός έτσι όπως παρουσιάζεται από την μυθολογία και τον Όμηρο, 21 (16%) απάντησαν ότι ο συγκεκριμένος μύθος φανερώνει την διάθεση επέκτασης των Μυκηναίων στην Μικρά Ασία και 72 μαθητές (54%) απάντησαν ότι ο Τρωικός πόλεμος είναι ένα πραγματικό γεγονός στο οποίο ο Όμηρος πρόσθεσε φανταστικές λεπτομέρειες(Πίνακας 14).

(Πίνακας 14)

Για τους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης στην ίδια πάντα ερώτηση, οι 28 (31%) απάντησαν ότι ο Τρωικός πόλεμος είναι ένα πραγματικό γεγονός έτσι όπως το παρουσιάζει ο Όμηρος και η μυθολογία, 20 μαθητές (22%) απάντησαν ότι φανερώνεται η διάθεση επέκτασης των Μυκηναίων στη Μικρά Ασία και 42 (47%) απάντησαν ότι πρόκειται για ένα πραγματικό γεγονός το οποίο έγινε ποίημα από τον Όμηρο προσθέτοντας σε αυτό φανταστικές λεπτομέρειες (Πίνακας 15).

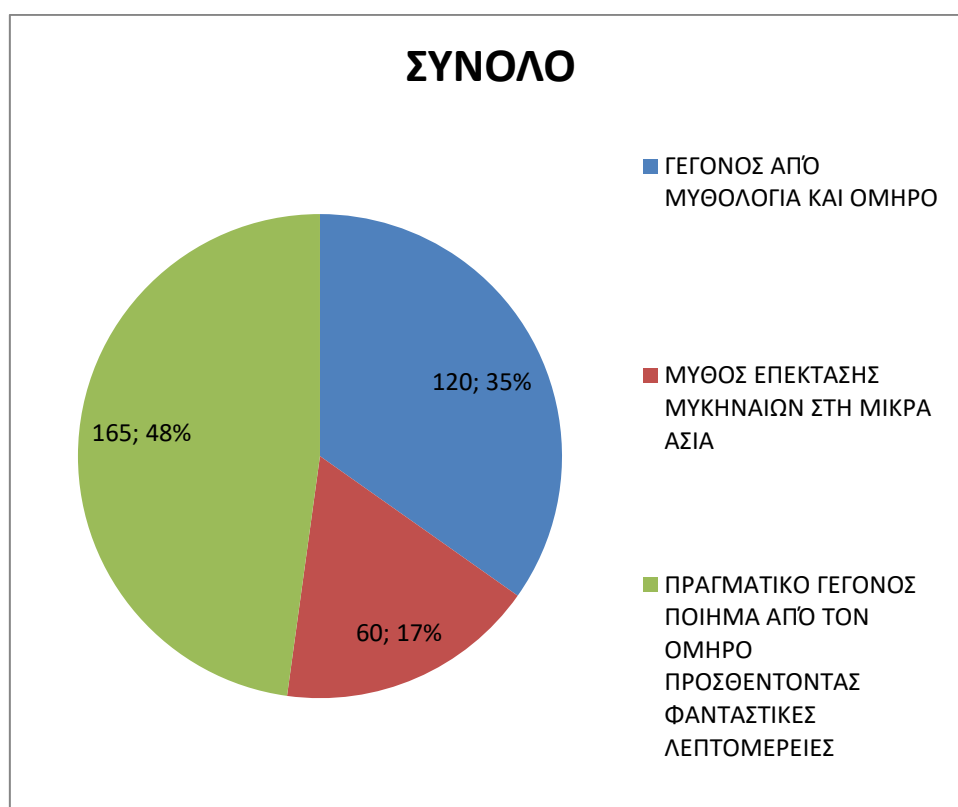

(Πίνακας 15)

Όσον αφορά το συνολικό δείγμα των μαθητών από τις τρεις τάξεις για την δεύτερη ερώτηση, 120 μαθητές (35%) θεωρούν ότι ο Τρωικός πόλεμος είναι ένα γεγονός το οποίο συνέβη έτσι όπως παρουσιάζεται από τον Όμηρο και την μυθολογία, 60 άτομα (17%) θεωρούν ότι συμβολίζει την διάθεση επέκτασης των Μυκηναίων στην Μικρά Ασία και 165 (48%) θεωρούν ότι είναι ένα πραγματικό γεγονός το οποίο έγινε ποίημα από το Όμηρο προσθέτοντας σε αυτό φανταστικές λεπτομέρειες(Πίνακας 16).

Παρατηρώντας και τον πίνακα θεωρούμε ότι αρκετοί μαθητές πιστεύουν ότι ο Τρωικός πόλεμος έγινε έτσι όπως τον παρουσιάζει ο Όμηρος χωρίς φυσικά να λαμβάνουν υπόψη τους ότι στην παραδοσιακή χρονολόγηση των ομηρικών επών ως ιστορικών γεγονότων, αυτά τοποθετούνται το 1200

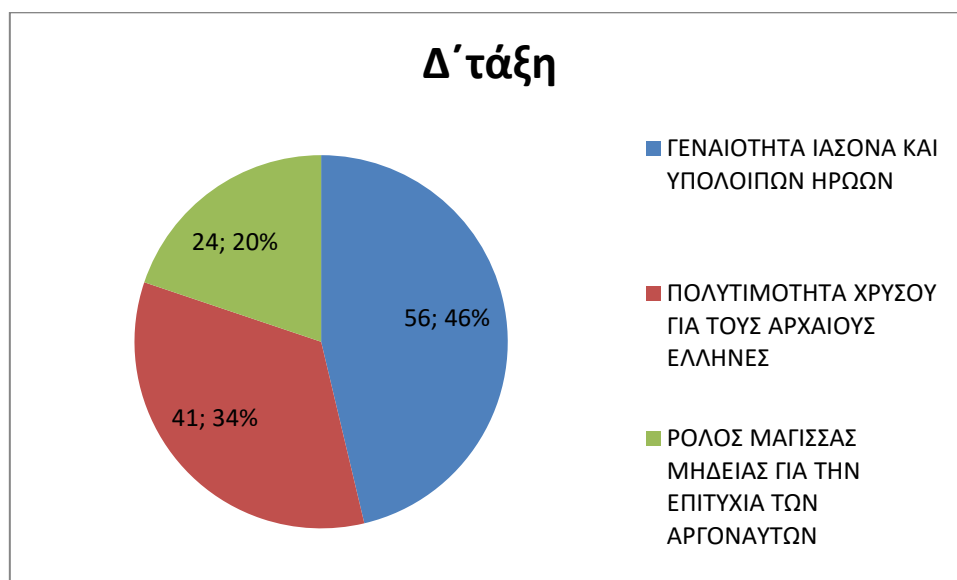
π.Χ. και συνδέονται με τα αντίστοιχα αρχαιολογικά ευρήματα της εποχής του Χαλκού, ενώ ο Όμηρος έζησε πολλούς αιώνες αργότερα. Επίσης η Ιλιάδα είναι ένα ποιητικό έργο και τα ποιητικά έργα δεν μπορούν να θεωρηθούν ιστορικά τεκμήρια και να περιγράψουν με σαφήνεια τα γεγονότα εκείνης της περιόδου, καθώς μπορεί ο καθένας να τα επεξεργαστεί ανάλογα με το σκοπό που θέλει να επιτύχει. Την «ιστορική» επιλογή ότι ο συγκεκριμένος μύθος φανερώνει την διάθεση επέκτασης των Μυκηναίων στη Μικρά Ασία επιλέχθηκε από μόλις 60 μαθητές από το συνολικό δείγμα των 345 μαθητών, γεγονός που φανερώνει ότι είναι δύσκολη η αντίληψη της ιστορικής αλήθειας πίσω από τους μύθους ακόμα και σε μεγαλύτερες τάξεις. Η τελευταία απάντηση, ότι πρόκειται για πραγματικό γεγονός που έγινε ποίημα από τον Όμηρο, επιλέχθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών.

(Πίνακας 16)

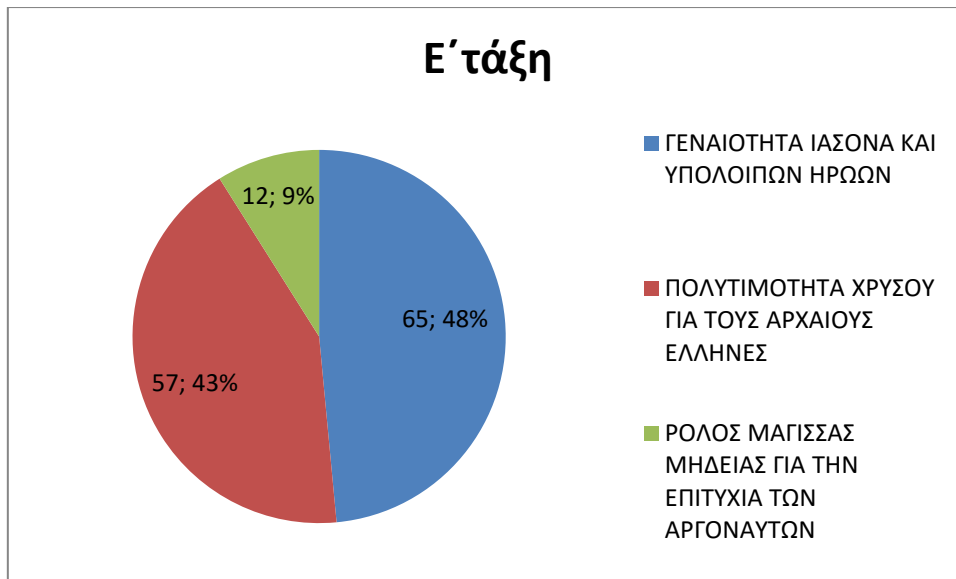
Στην τρίτη και τελευταία ερώτηση, που αφορά το μύθο της Αργοναυτικής εκστρατείας, οι μαθητές της Δ΄ Τάξης πλειοδότησαν στην πρώτη επιλογή (56 μαθητές, 46%) ότι ο συγκεκριμένος μύθος φανερώνει την γενναιότητα του Ιάσωνα και των υπόλοιπων ηρώων. Η δεύτερη επιλογή που

αφορά στην αναζήτηση χρυσού και την σημαντικότητα που είχε για τους αρχαίους Έλληνες επιλέχθηκε από 41 μαθητές (34%) και η τελευταία επιλογή που αναφέρει για τον ρόλο της μάγισσας Μήδειας στην αργοναυτική εκστρατεία επιλέχθηκε από 24 μαθητές, 20% (Πίνακας 17).

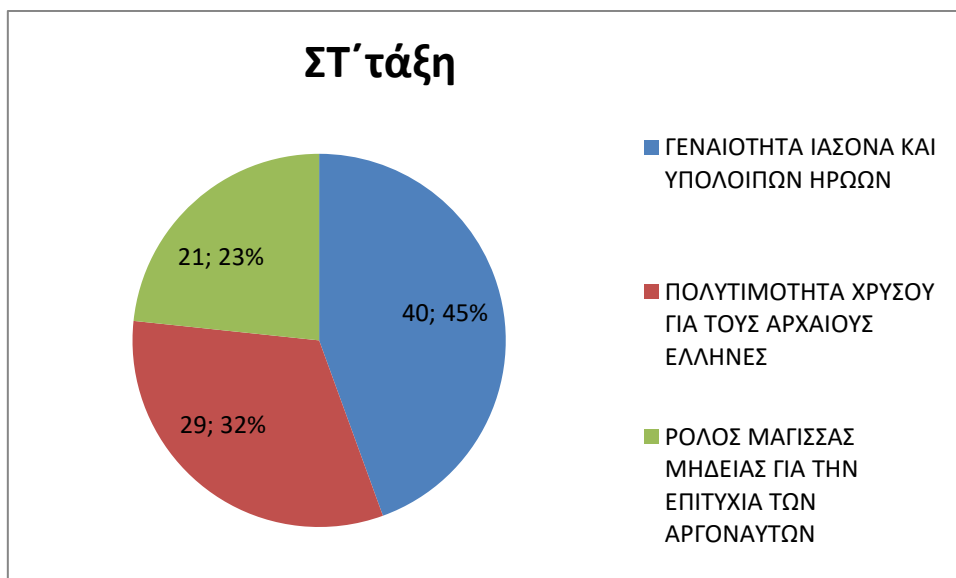
(Πίνακας 17)

Στην ίδια ερώτηση, οι περισσότεροι μαθητές της Ε' τάξης (65 άτομα, 48%) προτίμησαν την πρώτη επιλογή, ότι δηλαδή ο συγκεκριμένος μύθος φανερώνει την γενναιότητα του Ιάσωνα και των υπόλοιπων ηρώων και αρκετοί από αυτούς τη δεύτερη επιλογή που αποτυπώνει μια ιστορική ερμηνεία του μύθου σχετικά με την σημαντικότητα του χρυσού (57 μαθητές, 43%). Η τελευταία επιλογή που αναφέρεται στον ρόλο της μάγισσας Μήδειας στην αργοναυτική εκστρατεία επιλέχθηκε από 12 μαθητές, 9% (Πίνακας 18).

(Πίνακας 18)

Για τους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης ισχύουν τα ακόλουθα δεδομένα. Η πρώτη επιλογή, σχετιζόμενη με την γενναιότητα του Ιάσωνα και των υπόλοιπων ηρώων, προτιμήθηκε από 40 μαθητές (45%), 29 θεώρησαν ότι ο μύθος σχετίζεται με την αναζήτηση χρυσού (32%) και οι 21 (23%) επέλεξαν για τον συγκεκριμένο μύθο τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η μάγισσα Μήδεια στην αργοναυτική εκστρατεία(Πίνακας 19).

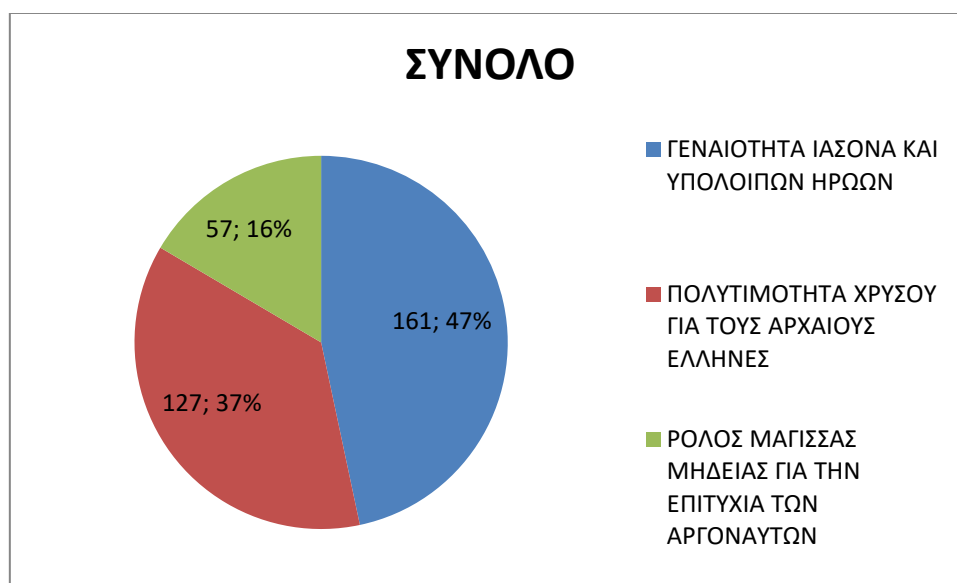

(Πίνακας 19)

Όσον αφορά τις συνολικές απαντήσεις των μαθητών για τον μύθο του Ιάσωνα και της αργοναυτικής εκστρατείας, από το δείγμα των 345 μαθητών η πλειοψηφία τους (161 άτομα, 47%) απάντησαν ότι φανερώνει την γενναιότητα

του Ιάσωνα και των υπόλοιπων ηρώων, οι 127 μαθητές (37%) προτίμησαν ότι φανερώνει την σημαντικότητα του χρυσού για τους αρχαίους Έλληνες, ενώ το 16% (57 μαθητές) απάντησαν ότι φανερώνει τον ρόλο που διαδραμάτισε η μάγισσα Μήδεια στην συγκεκριμένη εκστρατεία(Πίνακας 20).

Παρατηρώντας το πίνακα, φανερώνεται πως σε όλες τις τάξεις ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών πιστεύουν στις υπερφυσικές δυνάμεις και στα χαρακτηριστικά των ηρώων, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από τους μύθους. Η δεύτερη επιλογή σχετιζόμενη με την αναζήτηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών, η οποία είναι αυτή που αποτυπώνει την ιστορική διάσταση του μύθου, προτιμήθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τις περιπτώσεις του Θησέα και του Τρωικού πολέμου. Ενδεχομένως οι μαθητές κατανόησαν σε μεγαλύτερο βαθμό την σπουδαιότητα που είχε για τους αρχαίους Έλληνες ο χρυσός και η αναζήτησή του και αντιλήφθηκαν την ιστορική αλήθεια που υποκρύπτεται πίσω από τον μύθο του Ιάσωνα και της αργοναυτικής εκστρατείας. Όσο για την τελευταία επιλογή, αυτή προτιμήθηκε από 57 μαθητές, επίσης λιγότερους σε σχέση με τους δύο προηγούμενους μύθους.

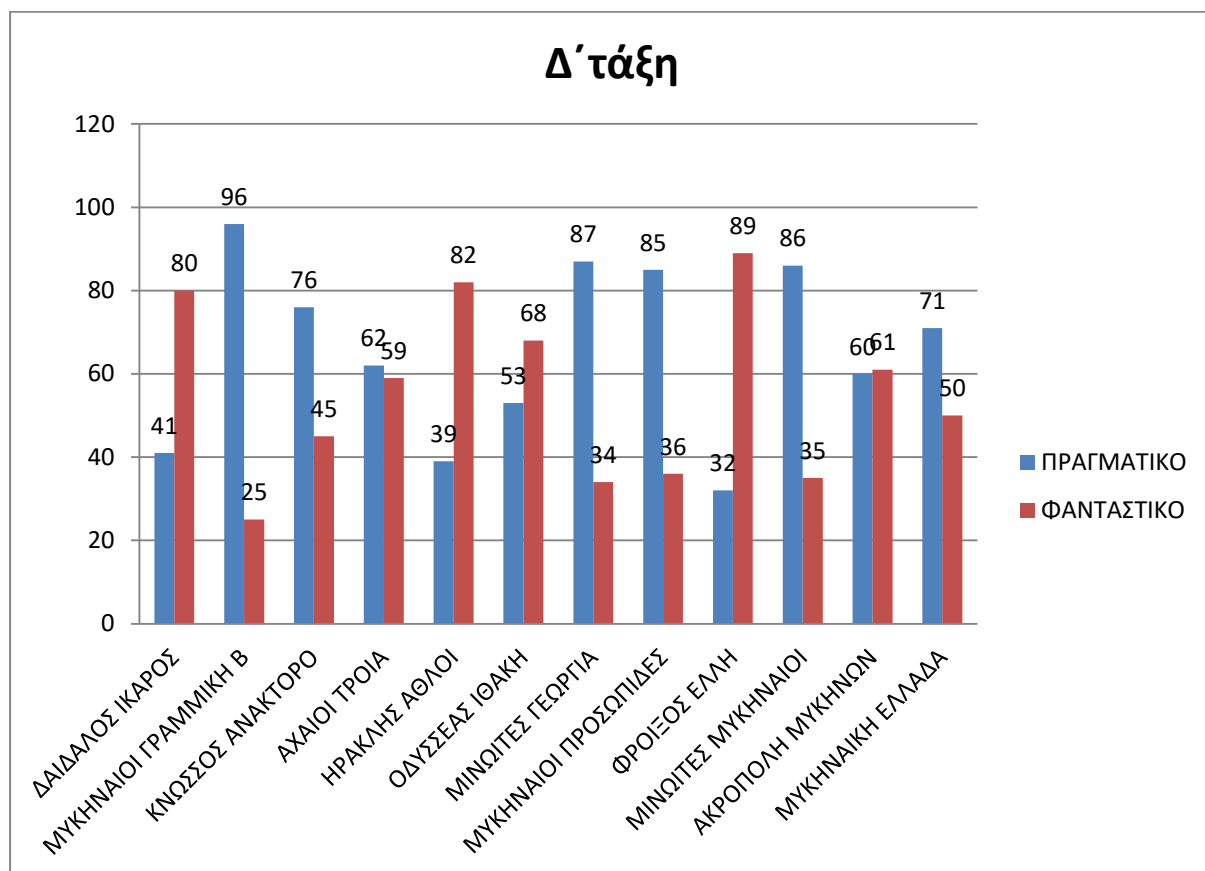

(Πίνακας 20)

Στην τελευταία ερώτηση του ερευνητικού εργαλείου, οι μαθητές έπρεπε να ταξινομήσουν κάποιες προτάσεις ως περιγραφές γεγονότων είτε ιστορικών είτε φανταστικών, με το νόημα τους.

Οι μαθητές της Δ΄ τάξης έχουν χαρακτηρίσει με 41(34,1%) επιλογές ως πραγματικό και με 80(66,6%) ως φανταστικό γεγονός ότι «ο Δαίδαλος έφτιαξε φτερά και πέταξε μαζί με τον Ίκαρο», με 96(80%) επιλογές ως πραγματικό και 25(20%) επιλογές ως φανταστικό γεγονός την πρόταση ότι «οι Μυκηναίοι ανακάλυψαν και χρησιμοποίησαν την Γραμμική Β΄ γραφή», με 76(63,3%) επιλογές ως πραγματικότητα και 45(37,5%) ως φανταστική κατάσταση ότι «Η Κνωσός ήταν το πιο μεγάλο και σημαντικό ανάκτορο της μινωικής εποχής». Εν συνεχεία χαρακτήρισαν με 62(51,6%) επιλογές ως ιστορική και με 59(49,1%) ως φανταστική τη συνθήκη ότι «Οι Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με την βοήθεια του Δούρειου Ίππου», με 39(32,5%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 82(68,3%) ως φανταστική πρόταση ότι «Ο Ηρακλής πραγματοποίησε με επιτυχία τους δώδεκα άθλους που του ανέθεσε ο Ευρυσθέας», με 53(44,1%) επιλογές ως ιστορική και με 68(56,6%) επιλογές ως φανταστική την πρόταση «Ο Οδυσσέας περιπλανήθηκε για 10 χρόνια μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη» και με 87(72,5%) επιλογές ως πραγματική και 34(28,3%) ως φανταστική την πρόταση ότι «Οι Μινωίτες ασχολούνταν με τη γεωργία, το εμπόριο και την ναυτιλία». Ακολούθως, με 85(70%) επιλογές ως ιστορική και με 36(30%) επιλογές ως φανταστική, χαρακτηρίστηκε, η άποψη ότι «Οι Μυκηναίοι σκέπαζαν το πρόσωπο των νεκρών βασιλιάδων τους, κάποιες φορές, με χρυσές προσωπίδες», με 32(26,6%) επιλογές ως ιστορικό γεγονός και 89(74,1%) επιλογές ως φανταστικό γεγονός ότι «Ο Φρίξος και η Έλλη έφυγαν από την Ιωλκό πετώντας με ένα κριάρι», με 86(71,6%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 35(29,1%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι «Οι Μινωίτες και οι Μυκηναίοι είχαν όπλα από χαλκό», με 60(50%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 61(50,8%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι «Στην ακρόπολη των Μυκηνών ζούσε ο βασιλιάς Αγαμέμνονας που πολέμησε στην Τροία» και με 71(59,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 50(41,6%) ως

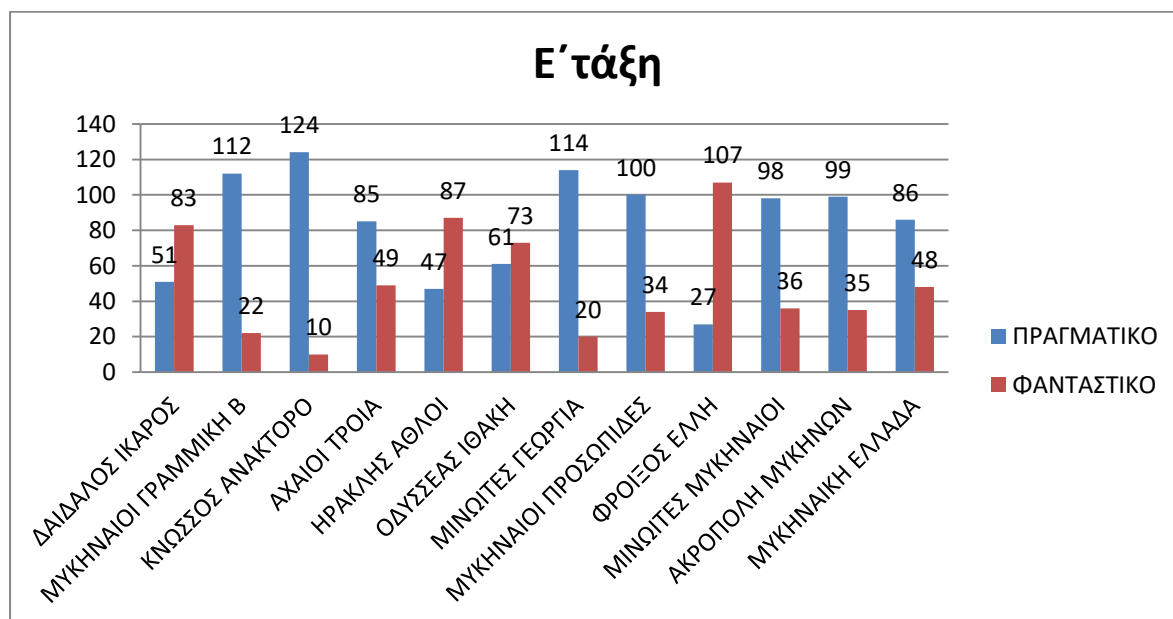
φανταστική πρόταση ότι «Στην μυκηναϊκή Ελλάδα κυβερνούσαν βασιλιάδες που ζούσαν σε οχυρωμένες ακροπόλεις» (Πίνακας 21).

(Πίνακας 21)

Οι μαθητές της Ε' τάξης έχουν χαρακτηρίσει με 51(38%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 83(62%) επιλογές ως φανταστική πρόταση αυτή του Δαίδαλου και του Ικάρου, με 112(83,5%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 22(16,4%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι οι Μυκηναίοι ανακάλυψαν και χρησιμοποίησαν την Γραμμική Β', με 124(92,5%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 10(7,4%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι η Κνωσός αποτελεί το πιο σημαντικό ανάκτορο της μινωικής περιόδου, με 85(63,4%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 49(36,5%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι οι Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με τον Δούρειο Ίππο, με 47(35%) επιλογές ως ιστορικό γεγονός και 87(64,9%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι ο Ηρακλής εκπλήρωσε τους δώδεκα άθλους, με 61(45,5%) επιλογές ως ιστορικό γεγονός και 73(54,4%) ως φανταστικό γεγονός σχετικά με την περιπλάνηση του Οδυσσέα για 10 χρόνια, με 114(85%) επιλογές ως ιστορική

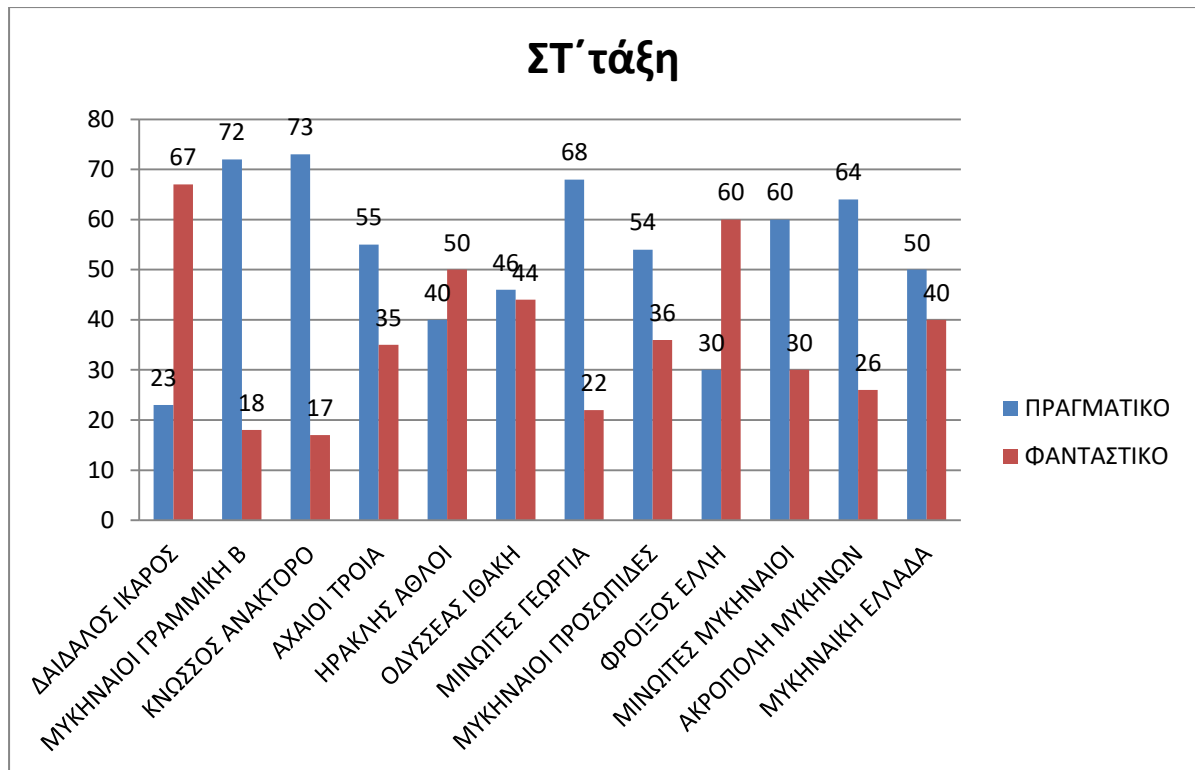
πρόταση και 20(15%) ως φανταστική πρόταση ότι οι Μινωίτες ασχολούνταν με την γεωργία και το εμπόριο, με 100(74,6%) επιλογές ως ιστορικό γεγονός και 34(25,3%) ως φανταστικό γεγονός ότι οι Μυκηναίοι σκέπαζαν το πρόσωπο των νεκρών βασιλιάδων με χρυσές προσωπίδες, με 27(20%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 107(80%) ως φανταστική ότι ο Φρίξος και η Έλλη έφυγαν από την Ιωλκό με ένα κριάρι, με 98(73,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 36(26,8%) επιλογές ως φανταστική ότι οι Μυκηναίοι και οι Μινωίτες χρησιμοποιούσαν όπλα από χαλκό, με 99(73,8%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 35(26,1%) ως φανταστική ότι στην ακρόπολή των Μυκηνών ζούσε ο βασιλιάς Αγαμέμνονας που πολέμησε στην Τροία και με 86(64,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 48(35,8%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι στην μυκηναϊκή Ελλάδα κυβερνούσαν βασιλιάδες και ζούσαν σε οχυρωμένες ακρόπολεις(Πίνακας 22).

(Πίνακας 22)

Οι μαθητές της ΣΤ' τάξης έχουν χαρακτηρίσει με 23(25,5%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 67(74,4%) επιλογές ως φανταστική ότι ο Δαίδαλος έφτιαξε φτερά και πέταξε μαζί με τον Ίκαρο, με 72(80%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 18(20%) επιλογές ως φανταστική πρόταση ότι οι Μυκηναίοι ανακάλυψαν και χρησιμοποίησαν τη Γραμμική Β' γραφή, με 73(81,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 17(18,8%) επιλογές ως φανταστική

πρόταση χαρακτήρισαν οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης την πρόταση ότι η Κνωσός ήταν το πιο μεγάλο και σημαντικό ανάκτορο της μινωικής περιόδου. Συνεχίζοντας, με 55(61,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 35(38,8%) επιλογές ως φανταστική πρόταση, χαρακτηρίστηκε, ότι οι Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με την βοήθεια του Δούρειου Ίππου, με 40(44,4%) επιλογές ως πραγματική πρόταση και 50(55,5%) ως φανταστική ότι ο Ηρακλής πραγματοποίησε με επιτυχία τους δώδεκα άθλους και με 46(51,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 44(48,8%) ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι ο Οδυσσέας περιπλανήθηκε για 10 χρόνια μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη. Επιπλέον, με 68(75,5%) επιλογές ως πραγματική πρόταση και 22(24,4%) ως φανταστική χαρακτηρίστηκε η πρόταση ότι οι Μινωίτες ασχολούνταν με την γεωργία και το εμπόριο, με 54(60%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 36(40%) επιλογές ως φανταστική χαρακτηρίστηκε ότι οι Μυκηναίοι σκέπαζαν το πρόσωπο των νεκρών βασιλιάδων με χρυσές προσωπίδες και με 30(33%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 60(67%) επιλογές ως φανταστική χαρακτηρίστηκε η πρόταση ότι ο Φρίξος και η Έλλη έφυγαν με από την Ιωλκό πετώντας με ένα κριάρι. Τέλος, με 60(66%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και με 30(34%) ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε η άποψη ότι οι Μινωίτες και οι Μυκηναίοι είχαν όπλα από χαλκό, με 64(71,1%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 26(28,8%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε η πρόταση ότι στην ακρόπολη των Μυκηνών ζούσε ο Αγαμέμνονας που πολέμησε στην Τροία, με 50(55,5%) επιλογές ως πραγματική πρόταση και με 40(44,4%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε η πρόταση ότι στην μυκηναϊκή Ελλάδα κυβερνούσαν βασιλιάδες που ζούσαν σε οχυρωμένες ακροπόλεις(Πίνακας 23).

(Πίνακας 23)

Όσον αφορά τις απαντήσεις από το συνολικό δείγμα των 345 μαθητών, με 115(33%) επιλογές ως ιστορική πραγματικότητα και με 230(66%) επιλογές ως φανταστική χαρακτηρίστηκε η πρόταση ότι «Ο Δαίδαλος έφτιαξε φτερά και πέταξε μαζί με τον Ίκαρο», με 280(81%) επιλογές ως πραγματικότητα και με 65(19%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Οι Μυκηναίοι ανακάλυψαν και χρησιμοποίησαν τη Γραμμική Β΄ γραφή», με 273(79%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 72(21%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι « Η Κνωσός ήταν το πιο μεγάλο και σημαντικό ανάκτορο της μινωικής εποχής», με 202(59%) επιλογές ως ιστορικό γεγονός και 143(41%) ως φανταστικό γεγονός χαρακτηρίστηκε ότι «Οι Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με την βοήθεια του Δούρειου Ίππου», με 126(37%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 219(63%) ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Ο Ηρακλής πραγματοποίησε με επιτυχία τους δώδεκα άθλους που του ανέθεσε ο Ευρυσθέας», με 160(46%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 185(54%) επιλογές ως φανταστικό γεγονός χαρακτηρίστηκε ότι «Ο Οδυσσεάς περιπλανήθηκε για 10 χρόνια μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη», με 269(78%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 76(22%) επιλογές ως φανταστική πρόταση

χαρακτηρίστηκε ότι «Οι Μινωίτες ασχολούνταν με τη γεωργία, το εμπόριο και την ναυτιλία», με 239(69%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 106(30%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Οι Μυκηναίοι σκέπαζαν το πρόσωπο των νεκρών βασιλιάδων με χρυσές προσωπίδες», με 89(26%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 256(74%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Ο Φρίξος και η Έλλη έφυγαν από την Ιωλκό πετώντας με ένα κριάρι», με 244(71%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 101(29%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Οι Μινωίτες και οι Μυκηναίοι είχαν όπλα από χαλκό», με 223(65%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 122(35%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Στην ακρόπολη των Μυκηνών ζούσε ο βασιλιάς Αγαμέμνονας που πολέμησε στην Τροία», με 207(60%) επιλογές ως ιστορική πρόταση και 138(40%) επιλογές ως φανταστική πρόταση χαρακτηρίστηκε ότι «Στην μυκηναϊκή Ελλάδα κυβερνούσαν βασιλιάδες που ζούσαν σε οχυρωμένες ακροπόλεις»(Πίνακας 23).

Παρατηρώντας τον πίνακα 21 μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι οι περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις από τους μαθητές της Δ΄ τάξης αφορούν στην πρόταση «Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με το τέχνασμα του Δούρειου ίππου», στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι ο Τρωικός πόλεμος, τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν, οι συνθήκες που συντελούνται αποτελούν ιστορική πραγματικότητα, δηλαδή έτσι όπως παρουσιάζεται και στο σχολικό βιβλίο της Γ΄ τάξης. Επίσης θεωρούν πραγματικό γεγονός ότι ο Οδυσσέας περιπλανήθηκε για 10 χρόνια μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη και ότι ο Αγαμέμνονας ήταν βασιλιάς στις Μυκήνες. Φαίνεται πως τα προϊστορικά γεγονότα ή τα τοποθετούν στην ίδια κλίμακα με τα γεγονότα της μυθολογίας ή τα θεωρούν μη ιστορικά όπως το γεγονός ότι στο παρελθόν στην μινωική Κρήτη η Κνωσός ήταν το μεγαλύτερο και σημαντικότερο ανάκτορο.

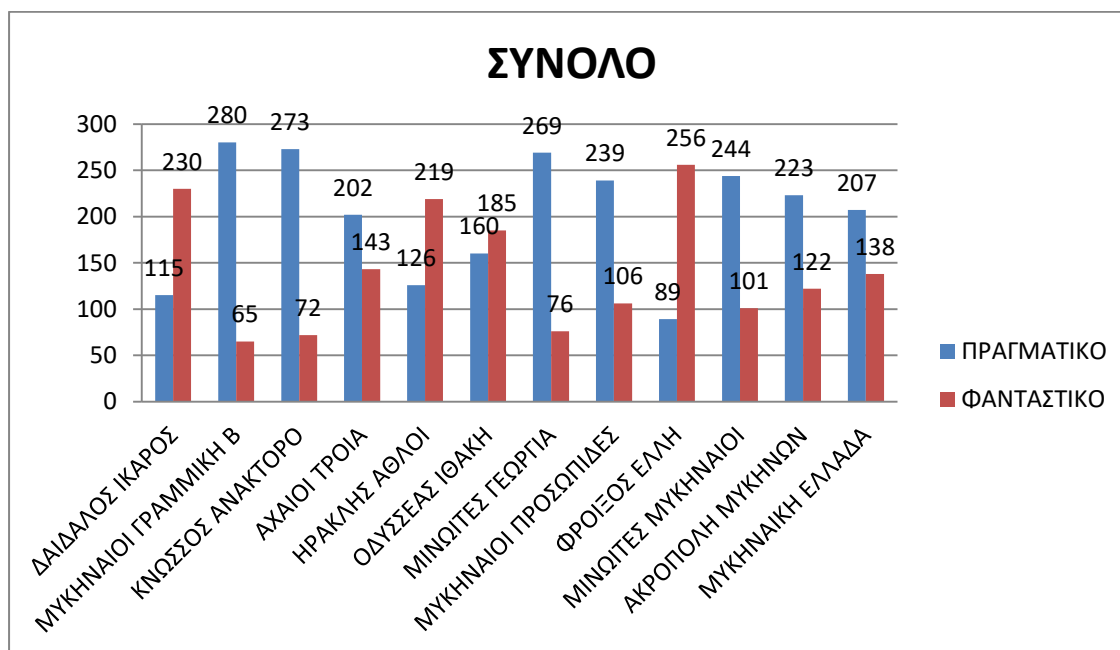
Για τους μαθητές της Ε΄ τάξης διαπιστώνονται οι ίδιες απόψεις με τους μαθητές της Δ΄ τάξης σε προτάσεις που αφορούν τον Τρωικό πόλεμο και στα πρόσωπα τα όποια πρωταγωνιστούν σε αυτόν. Επίσης αρκετές λανθασμένες απαντήσεις υπάρχουν και στις προτάσεις σχετικά με τον Δαίδαλο και τον

Έκαστος με 51 χαρακτηρισμούς ως ιστορική πραγματικότητα, όπως και στον μύθο του Ηρακλή με 47 ανάλογους χαρακτηρισμούς. Με βάση τις συγκεκριμένες απαντήσεις των μαθητών γίνεται εμφανές ότι τους είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αντιληφθούν την ιστορική αλήθεια πίσω από συγκεκριμένους μύθους όπως για παράδειγμα του Ηρακλή, τους οποίους και αντιλαμβάνονται απλά ως γεγονότα που απλά συνέβησαν στο παρελθόν κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Τέλος οι λανθασμένες απαντήσεις των μαθητών της Ε΄ τάξης σε προτάσεις που αφορούν την προϊστορία είναι λιγότερες από τους μαθητές της Δ΄ τάξης.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι απαντήσεις που έχουν δώσει και οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης. Πιο συγκεκριμένα πραγματοποίησαν τις περισσότερες λανθασμένες επιλογές σε προτάσεις που αφορούν τον Τρωικό πόλεμο και τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν σε αυτόν. Για παράδειγμα «Στην ακρόπολη των Μυκηνών ζούσε ο βασιλιάς Αγαμέμνωνας που πολέμησε στην Τροία» με 64 επιλογές ότι αποτελεί ιστορική πραγματικότητα και οι «Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με το τέχνασμα του Δούρειου ίππου» με 55 επιλογές ως πραγματικό ιστορικό γεγονός. Υπάρχουν ακόμα οι προτάσεις που αφορούν τον Ηρακλή με 40 χαρακτηρισμούς ως ιστορική πραγματικότητα των άθλων που ανέλαβε να εκτελέσει. Τέλος τα περισσότερα λάθη φαίνεται να γίνονται σε προτάσεις που αφορούν την μυθολογία που θεωρούνται ως ιστορία, ενώ αντίθετα τα λάθη τα οποία πραγματοποιούνται σε γεγονότα της προϊστορίας δεν είναι αρκετά σε σχέση με αυτά της μυθολογίας.

Λαμβάνοντας υπόψη μας τα στοιχεία του πίνακα 24 αλλά και αυτών που αφορούν τις απαντήσεις των μαθητών της Δ΄ τάξης(Πίνακας 21), Ε΄ τάξης(Πίνακας 22), και ΣΤ΄ τάξης(Πίνακας 23) που καταγράφουν τις λανθασμένες επιλογές των μαθητών παρατηρούμε ότι οι περισσότερες έχουν να κάνουν με τον Τρωικό πόλεμο και ορισμένα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν σε αυτόν. Με βάση το γεγονός ότι οι μαθητές θεωρούν τον συγκεκριμένο πόλεμο ως ένα ιστορικό- πραγματικό γεγονός, όπως και τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε αυτόν, υποθέτουμε ότι έτσι όπως παρουσιάζονται στην Ιλιάδα του Ομήρου και σε συνδυασμό με τη διδασκαλία της μυθολογίας στην Γ΄ τάξη

από το σχολικό εγχειρίδιο προκαλείται ιστορική σύγχυση στους μαθητές όλων των τάξεων του δείγματος. Επίσης, οι μαθητές πιστεύουν ότι μυθικές καταστάσεις και πρόσωπα όπως οι 12 άθλοι του Ηρακλή, ο Δαίδαλος και ο Ίκαρος αφορούν την ιστορία και πολύ δύσκολα αντιλαμβάνονται την ιστορική αλήθεια που κρύβεται πίσω από τον κάθε μύθο. Έτσι μένουν και αναγνωρίζουν τους μύθους ως γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν υπό ορισμένες συνθήκες.

(Πίνακας 24)

5. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, οι μαθητές στην Γ' τάξη του Δημοτικού σχολείου στο μάθημα της Ιστορίας διδάσκονται την μυθολογία και την προϊστορία. Το ερώτημα που τίθενται ουσιαστικά είναι «Κατά πόσο οι μαθητές μπορούν να διακρίνουν το μύθο από την ιστορική πραγματικότητα, αναφορικά με διάφορα πρόσωπα αλλά και καταστάσεις που υπάρχουν στην μυθολογία και στην ιστορία;» όπως και «Κατά πόσο μπορούν να ερμηνεύσουν τους μύθους και να διαπιστώσουν την ιστορική αλήθεια πίσω από τους πιο γνωστούς από αυτούς, όπως του Θησέα, του Τρωικού πολέμου και της αργοναυτικής εκστρατείας;». Το ερώτημα αυτό επιχειρήθηκε να απαντηθεί μέσα από μια έρευνα με χρήση ερωτηματολογίου σε 345 μαθητές και μαθήτριες που φοιτούν στην Δ', Ε' και ΣΤ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου.

Σχετικά με ποια πρόσωπα θεωρούν οι μαθητές του δείγματος πραγματικά και φανταστικά διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές πολλά σημαντικά μυθικά πρόσωπα, όπως τον Θησέα, τον Αχιλλέα, τον Ηρακλή, τα θεωρούν πραγματικά και με σημαντική δράση, καθώς πολέμησαν και κατόρθωσαν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που τους παρουσιάστηκαν.

Η παράδοση των ηρωικών μύθων και της ηρωικής επικής ποίησης είναι αυτή που συνήθως συνεπαίρνει και προκαλεί το ενδιαφέρον όχι μόνο των μαθητών αλλά και σε ένα γενικότερο πλαίσιο της ανάγνωσης και της αντίληψης για τον μύθο. Έτσι οι μαθητές πιστεύουν πως είναι δυνατόν κάποια πρόσωπα να παρουσιάζουν χαρακτηριστικά και να έχουν τέτοιες φυσικές δυνάμεις, ώστε να μπορούν να νικάνε ζώα και άλλα μυθολογικά τέρατα. Ουσιαστικά αρκετοί μαθητές θεωρούν ότι ο Ηρακλής αποτελεί μια πραγματική φυσιογνωμία και κατόρθωσε να επιτύχει τους άθλους που του ανατέθηκαν, χάρη στις δυνάμεις του. Ωστόσο, άξιο σχολιασμού αποτελεί ότι οι περισσότεροι μαθητές από όλες τις τάξεις του δείγματος (Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού) θεωρούν ότι τα πρόσωπα τα οποία υπάρχουν και πρωταγωνιστούν στον Τρωικό πόλεμο και η παρουσίαση τους από τα ποιητικά έργα του Ομήρου, είναι απολύτως πραγματικά.

Όσον αναφορά την Τροία, χρονολογείται ότι καταστράφηκε λίγο μετά το 1200π.Χ., την εποχή δηλαδή στην οποία κατά προσέγγιση οι περισσότεροι αρχαίοι λόγιοι χρονολογούσαν τον πόλεμο(Graf,2011). Αλλά, η αρχαία αυτή χρονολόγηση δεν έχει αξία επειδή είναι το αποτέλεσμα απλών υποθέσεων που έγιναν στη βάση μισομυθικών γενεαλογιών και καταλόγων βασιλέων. Ωστόσο, καμία αξιόπιστη ελληνική παράδοση δεν χρονολογείται νωρίτερα από το 800π.Χ.Όταν η επική ποίηση αναφέρεται στην ιστορία, έχει την τάση να μεταπλάθει τα ιστορικά γεγονότα για χάρη του κοινού στο οποίο αναφέρονται. Ενδεχομένως το γεγονός ότι οι μαθητές του δείγματος θεωρούν τον Όμηρο ως πραγματικό πρόσωπο, και τα έργα τα οποία έχει γράψει ότι αποτελούν ιστορικά τεκμήρια, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι και τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν σε αυτά τα δύο έργα είναι πραγματικά. Όμως είναι αποδεχτό ότι τα ομηρικά έπη παρουσιάζουν μια ψευδοιστορική εικόνα της μυκηναϊκής εποχής και αποκλίνουν σημαντικά σε σχέση με ότι είναι επιστημονικά αποδεκτό για τη συγκεκριμένη περίοδο.

Σχετικά με τα πραγματικά ιστορικά πρόσωπα, ο Λυκούργος, ο Σόλωνας και ιδίως ο Ηρόδοτος, θεωρούνται από αρκετούς μαθητές ως φανταστικά πρόσωπα, ενδεχομένως επειδή οι μαθητές δεν κατανόησαν ουσιαστικά τη δράση και το ρόλο τους στα χρόνια που υπήρξαν. Μόνο ο Όμηρος παρουσιάζεται με τις λιγότερες λανθασμένες απαντήσεις και θεωρείται από το μεγαλύτερο σύνολο των μαθητών πραγματικό πρόσωπο.

Αναφορικά με τις απαντήσεις των μαθητών ανά τάξη, δεν υπήρχε μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στους μαθητές της Ε΄ τάξης και της ΣΤ΄ τάξης. Από την άλλη μεριά οι μαθητές της Δ΄ τάξης είχαν τα λιγότερα λάθη σχετικά με τα πραγματικά πρόσωπα και αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι είναι πιο νωπά στη μνήμη τους. Γενικότερα, διαπιστώνεται πως οι μαθητές δυσκολεύονται να διακρίνουν ποια πρόσωπα είναι φανταστικά και ποια πραγματικά και αυτό είναι κάτι που τους εμποδίζει να αντιληφθούν την ιστορική αλήθεια πίσω από τους μύθους.

Μέσα από την έρευνα που έγινε και με τη βοήθεια του ερωτηματολογίου εξετάστηκε η δυνατότητα διάκρισης ανάμεσα σε μύθο και

ιστορική πραγματικότητα και διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές δυσκολεύονται αρκετά στην διάκριση αυτή και δεν μπορούν να αντιληφθούν την ιστορική αλήθεια πίσω από τον μύθο.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές σε βασικούς μύθους, όπως σε αυτόν του Θησέα, του Τρωικού πολέμου και της Αργοναυτικής εκστρατείας, δίνουν μεγάλη προσοχή μόνο στο γεγονός το οποίο συνέβη χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις συνθήκες και τις καταστάσεις κάτω από τις οποίες συντελέστηκαν οι διάφοροι πόλεμοι και εκστρατείες. Έτσι οι μαθητές αποδέχονται ότι οι παραπάνω μύθοι πραγματοποιήθηκαν και αποτελούν ιστορία με βάση και τον τρόπο που παρουσιάζονται στα σχολικά εγχειρίδια, χωρίς να έχουν την κριτική σκέψη να αντιληφθούν τι συνέβη πραγματικά και τι όχι.

Ακόμα, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των μαθητών και από τις τρεις τάξεις της έρευνας πιστεύει ότι ο Τρωικός πόλεμος συνέβη στην πραγματικότητα, όπως παρουσιάζεται από τα σχολικά βιβλία, οι ήρωες ήταν υπαρκτά πρόσωπα που πολέμησαν και πρωταγωνίστησαν στις εξελίξεις του πολέμου, έχοντας, ωστόσο, στο μυαλό τους ότι πίσω από τα γεγονότα του συγκεκριμένου πολέμου υπάρχουν ορισμένες μυθικές αφηγήσεις τις οποίες έχει προσδώσει ο Όμηρος προκειμένου να κάνει το ποιητικό του έργο πιο ζωντανό.

Την σωστή απάντηση ότι ο συγκεκριμένος μύθος φανερώνει την διάθεση επέκτασης των Μυκηναίων στη Μικρά Ασία επιλέχθηκε από το 17% του συνολικού δείγματος των 345 μαθητών, γεγονός που φανερώνει ότι είναι δύσκολη η αντίληψη της ιστορικής αλήθειας πίσω από τους μύθους ακόμα και σε μεγαλύτερες τάξεις. Η τελευταία απάντηση επιλέχθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών.

Το ίδιο μπορούμε να παρατηρήσουμε και για τους μύθους της Αργοναυτικής Εκστρατείας αλλά και του Θησέα. Όσον αφορά το μύθο του Θησέα 67 μαθητές (20%) συνολικά από τις τρεις τάξεις του Δημοτικού, που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο, εντόπισαν μια πιθανή ιστορική αλήθεια πίσω από το μύθο (την εξάρτηση της Αθήνας από την μινωική Κρήτη) ενώ οι

περισσότεροι μαθητές έχουν συσχετίσει το συγκεκριμένο μύθο με τη γενναιότητα και τα κατορθώματα του ήρωα ή όντως πιστεύουν ότι ζούσε ένα τέρας με σώμα ταύρου σε λαβύρινθο.

Ωστόσο στο μύθο της Αργοναυτικής Εκστρατείας, αν και εδώ οι περισσότερες απαντήσεις που δόθηκαν αφορούν την γενναιότητα του Ιάσωνα, υπήρξαν περισσότερες απαντήσεις που εντόπισαν την ιστορική διάσταση του μύθου, δηλαδή την σημαντικότητα του χρυσού για τους αρχαίους Έλληνες. Ενδεχομένως στους μαθητές να ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό κατανοητό ότι η αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πηγών ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την επιβίωση και την ανάπτυξη των ανθρώπινων κοινωνιών. Επομένως συμπεραίνουμε ότι σε όλες τις τάξεις οι απαντήσεις των μαθητών πάνω στους μύθους ήταν σχεδόν πανομοιότυπες χωρίς μεγάλες διαφορές μεταξύ τους και αν σε μερικές περιπτώσεις οι μαθητές μπορεί να αντιλαμβάνονται και να αναγνωρίζουν ότι πρόκειται για μύθο, εντούτοις φαίνεται πως πιστεύουν περισσότερο ότι αυτά που διαβάζουν είναι πραγματικά- ιστορικά γεγονότα.

Εν συνεχεία, σύμφωνα και με τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση σχετικά με τον χαρακτηρισμό ορισμένων προτάσεων από την προϊστορία και την μυθολογία και την αξιολόγηση τους ως πραγματικές ή ιστορικές, παρατηρούμε ότι ακόμα και σε αυτήν την ερώτηση οι περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις που δόθηκαν αφορούν πρόσωπα και γεγονότα που αφορούν τον Τρωικό πόλεμο. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι οι προτάσεις «Οι Αχαιοί κατέλαβαν την Τροία με το τέχνασμα του Δούρειου ίππου» και «Στις Μυκήνες ζούσε ο βασιλιάς Αγαμέμνονας που πολέμησε στην Τροία» έλαβαν συνολικά πολύ υψηλά ποσοστά (37.% και 60% αντίστοιχα) και μάλιστα χαρακτηρίστηκαν ως ιστορικές προτάσεις από το μεγαλύτερο σύνολο των μαθητών και των τριών τάξεων. Πολλοί μαθητές χαρακτήρισαν προτάσεις που αφορούν μυθολογικά γεγονότα και καταστάσεις όπως ο Δαίδαλος και ο Ίκαρος και οι μύθοι του Ηρακλή ως ιστορικά γεγονότα, γεγονός που προβληματίζει, αν ληφθεί υπόψη πως ο Ηρακλής πρόκειται για μυθικό πρόσωπο που οι μαθητές ακούνε το όνομα του πολύ πριν την σχολική τους ζωή. Αυτό που συνήθως προκαλεί το ενδιαφέρον στους μαθητές σε διάφορες μυθολογικές

αφηγήσεις είναι οι ηρωικές πράξεις, οι πράξεις ανδρείας που συνήθως κάνουν το μύθο πιο ζωντανό και ενδιαφέρον καθώς και διάφορα αποκυήματα της φαντασίας και εκεί είναι η ουσία του μύθου, να εστιάζει σε αξιομνημόνευτες πράξεις για να παραβλέπεται η ιστορική αλήθεια πίσω από τους μύθους.

Τέλος, φάνηκε πως οι μαθητές συγχέουν αρκετά θεματικές που αφορούν την προϊστορία. Πολλές προτάσεις που αφορούσαν τους προϊστορικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στον Ελλαδικό χώρο, όπως ο Μινωικός και ο Μυκηναϊκός, επιλέχθηκαν ως φανταστικές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι αρκετοί μαθητές χαρακτήρισαν ως φανταστικά γεγονότα ότι οι Μυκηναίοι και οι Μινωίτες είχαν όπλα από χαλκό ή ότι στην μυκηναϊκή Ελλάδα κυβερνούσαν βασιλιάδες που ζούσαν σε οχυρωμένες ακρόπολεις.

Επομένως, διαπιστώνεται ότι οι μαθητές δυσκολεύονται σε ένα βαθμό να κατανοήσουν το μύθο γύρω από προϊστορικά γεγονότα, αδυνατούν δηλαδή να κατανοήσουν ότι στον ελλαδικό χώρο αναπτύχθηκαν πολιτισμοί γύρω από τους οποίους δημιουργήθηκαν και πλάστηκαν οι μύθοι και επομένως να ξεχωρίζουν τι πραγματικά υπήρχε και συνέβαινε τότε και τι όχι.

Επίσης, το γεγονός ότι οι μαθητές διδάσκονται την μυθολογία πρώτα και στη συνέχεια την προϊστορία, και σε ορισμένες περιπτώσεις διάφορες μυθολογικές αφηγήσεις εντάσσονται στα γεγονότα που αφορούν την προϊστορία, προκαλεί σύγχυση σε μεγάλο βαθμό στους μαθητές, καθώς θα έπρεπε να μπορούν να διακρίνουν τουλάχιστον σε ένα μεγάλο βαθμό τα πραγματικά ιστορικά γεγονότα και στοιχεία όπως παρουσιάζονται μέσα από την προϊστορία και παράλληλα μέσα από τη μυθολογία.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό στους μαθητές του δείγματος ο Τρωικός πόλεμος αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός έτσι όπως παρουσιάζεται από την Ιλιάδα του Ομήρου και τα πρόσωπα που υπάρχουν σε αυτόν είναι πραγματικά. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο τα περισσότερα λάθη εντοπίζονται σε πρόσωπα και καταστάσεις που αφορούν την μυθολογία και την θεώρησή τους ως πραγματικά γεγονότα και καταστάσεις που υπήρξαν και συντελέστηκαν στο παρελθόν. Αρκετά λάθη πραγματοποιήθηκαν ωστόσο και σε ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις που

αφορούν την προΐστορία και την κατανόησή τους ως μη πραγματικά. Άξιο αναφοράς αποτελεί ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό των μαθητών μπορεί να αντιληφθεί την ιστορική αλήθεια πίσω από βασικές μυθολογικές αφηγήσεις, όπως του Θησέα και του Τρωικού πολέμου.

Από την άλλη μεριά, η δομή του σχολικού εγχειριδίου και ενδεχομένως και ο τρόπος διδασκαλίας φαίνεται πως δεν συμβάλλει ώστε οι μαθητές να προβούν στη διάκριση μεταξύ ιστορικής πραγματικότητας και μυθολογίας, αλλά και να αντιληφθούν την ιστορικότητα των διαφόρων περιόδων της προΐστορίας, με αποτέλεσμα να προκαλείται σύγχυση στην ιστορική τους σκέψη και αντίληψη.

6. Βιβλιογραφία

- Graf, Fr. (2017). Εισαγωγή στη μελέτη της ελληνικής μυθολογίας (Α. Λέλλου, μεταφρ.). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2004).
- Ανδρέου, Α.Π., Κασβίκης Κ. (2008). Το μετέωρο βήμα της σχολικής ιστορίας στα νέα εγχειρίδια για το δημοτικό σχολείο. Στο: Α. Π. Ανδρέου (Επιμ.). *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια* (σσ. 81-128). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κασβίκης, Κ. (2008). Υλικός πολιτισμός και αρχαιολογικές αφηγήσεις στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας για το Δημοτικό Σχολείο. Στο: Α. Ανδρέου (Επιμ.). *Η διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια* (σσ. 157-203). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας (2018-2019), ΦΕΚ 21/11/2018 Β' τεύχος, αρ. φύλλου 5222, σελ. 62075-62231, ΦΕΚ 21/03/2019, Β' τεύχος, αρ. φύλλου 959, σελ. 11005-11086, ΦΕΚ 3/06/2019 Β' τεύχος, αρ. φύλλου 2020, σελ. 22917-23042.